49ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2324 Կ. ՊՈԼԻՍ — ՇԱԲԱԹ 10 23 ՅՈՒՆՎԱՐ 1909 — 10 ՔԵՆ. ՍԱՆԻ 1324—1 ՄՈՒՀԱՐՐԷՄ 1326

منظومهٔ افكار ارمنيجه يومى غزته
صاحب امتيازى : (اوحانس فريد)
ادارهخانهسى : باب عالى جادهسنده

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՆՏԻԿ	ՏԱՐԿՆ	ՎԵՑԱՄՍ
Պոլսոյ համար	80 ղրշ.	50 ղրշ.
Գաւառներու համար	108 »	60 »
Արտասահմանի »	25 ֆր.	14 ֆր.

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ
Մէկ անգամի համար տողը 5 ղրուշ, Մէկ անգամէ աւելի ծանուցմանց համար մասնաւոր պայմաններ։

Մանզումէի Էֆքեար

ԱԶԱՏԱԿԱՆ ԱՆԿԱԽ ՕՐԿԱՆ

Journal Armenien
MANZOUMÉ-I-EFKIAR
Grand' Rue de la S-Porte 54
CONSTANTINOPLE

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ Ֆ. ԳԱՑՍԷՐԵԱՆ
ՈՐՈՒ Կ'ՈՒՂՂՈՒԻ ԱՄԷՆ ԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ԳԱԼԱՂ ՃԻՆ ՀԱՆԷՍԻ, ԹԻՒ 54

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՈՒՂՂՈՒԱԾ ԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ԵՏ ՉԵՆ ՏՐՈՒԻՐ

10 ՓԱՐԱ — ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ "ՄԱՆԶՈՒՄԷ„ ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ ԱՄԷՆ ՕՐ ԱՐՇԱԼՈՅՍԻՆ — 10 ՓԱՐԱ

Անթարթի Յիշողութիւններ

ԲԱՑԱԿԱՅՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՍԱՐԱԿԱՑԻՆ ԿԱՐԾԻՔԻ ԵՒ ԴԻՏԱՍՏԱՆԻ

IX

Թուրք թերթերը մեծամասնութիւնը զբաղուեց եւ զբաղուած է դեռ եւս Դանլիթի անգլիական քաղաքականութեան հետեւող լինելու ջատագովութեամբ։

Միայն «Տանին»ն ու «Շուրայի Իւմմեթ»ն էին՝ որ ականցին վերջերս, մանաւանդ մինչեւ նախարարութեան յայտարարութիւնը, քննադատել այդ քաղաքականութիւնը եւ աւելի հակառ ցոյց տալ գերմանական քաղաքականութեան։

Թղթատեցէ՛ք կայսրութեան յիսուն տարուայ պատմութիւնը, եւ կը տեսնէ՛ք մինչ միեւնոյն երգը երգուած։ Նայելով քաղաքական հովերին, նայելով անձնաւորութեանց, այսօր անգլիականը, վաղը ֆրանսականը, մի օր ռուսականը, միւս օր գերմանականն է պաշտպանուած։

Կարծէք չենք հասունացել վերջապէս ըմբռնելու, ընդունելու համար թէ՝ ինչպէս ամէն մի երկիր, պետութիւն իւրը, նոյնպէս եւ մենք, Օսմանեան պետութիւնը, իր սեփական քաղաքականութիւնը պիտի ունենայ։

Անշուշտ, միջազգային յարաբերութիւնները, երկրի տնտեսական ու քաղաքական կապակցութիւնները, ներքին ու արտաքին բազմաթիւ հարցեր պիտի հետեւցնեն բնականաբար այնպիսի հակումներ՝ որոնք աւելի համապատասխան են այս կամ այն պետութեան տրամադրութիւններին, բայց չպիտի նշանակի ընդունելի նրա քաղաքականութիւնը՝ այլ օգտուել նուազագոյն շահախնդիրքից, առանց լաքուելու միւսների հետ։

* *

Սեփական քաղաքականութեան ըմբռնումի, հիմնական համոզմունքների, դարեւոր անկման հանդէպ վերածնութեան մեծ գործին ընդունակ մեծ մարդկանց բացակայութիւնն էր որ մի հատիկ քննադատ չգտնուեց նախարարութեան, աւելի ճիշդը, Եպարքոս Քեամիլ փաշայի յայտարարութեան վերաքննմամբ։

Անկասկած, այդ յայտարարութիւնը իւր բովանդակութեամբ մի դաս, մի յաղթանակ էր ի՛նչ միջոցով էլ լինի իշխանութիւնը կամ ձեռք անցնել եւ կամ իրանց խաղալիք դարձնել ցանկացող, իրանց տակտիկայով անհանդուրժելի դառցող խմբակների, անբովանդակ սահմանադրականների, նախկին Ռէժիմից անհաւատանք մնացած Տանինականների, մինչ իսկ մաքուր սառուած սահմանադրականների դէմ։

Բայց այդ դասն ու յաղթանակը միանգամ եւս հրապարակ եկող Աբեւեկքի հանրածանօթ այն հնարամտութիւնն էր՝ որ գիտէ ճգնաժամերի մէջ օգտուել աջից ու ձախից, լարել հակամարտ ուժերը, միացնել նրանց մէկի դէմ։

Քեամիլ փաշա մնաց իւր տեղը։ Ճահիտ բէգը մի բառ անգամ չը գտաւ առարկելու։ Երբ եւ իցէ Թուրք մաքից ու գրչէց չարտագրուած, օսմանեան պետական տարեգրութեանց մէջ մի նոր գլուխ բաց անող այդ յայտարարութիւնը անպասելի էր հարցապնդողին համար։ Շչմռուեց ու յետ վերցրեց իւր հարցապնդումը։

Բայց ամենափայլուն խոստումներով լի այդ յայտարարութիւնը աւելի արտաքին աշխարհի համար հրապարակէ էր քան ներքին վերածնութեան իրական, անմիջական պահանջին։

«Տայմզ»ի խմբագրապետը «Նէնի Գազեթայ»ի խմբագրութեան հետ ունեցած մի ենթերվիւի ժամանակ՝ ի միջի այլոց, ասել էր՝ թէ Անգլիոյ համար աւելի չօշափելի, ուշագրաւ, գնահատման արժանի կը լինի Մաքսային Վարչութեան վերակազմութիւնը՝ քան ներքին նահանգների, Անատոլիի բէֆորմները։

Եւ Քեամիլ փաշա աճապարած է ինչպէս ֆինանսների՝ նոյնպէս եւ Մաքսային, Թղթատարական ու Հեռագրական Վարչութեանց վերակազմութեան համար օտար խորհրդականներ, փորձուած մասնագէտներ պաշտօնի կոչել։

Անուրանալի է դրանց մատուցանելիք ծառայութիւնը, կարեւորութիւնը, որոնք պիտի վերստեղծեն պետութեան ֆինանսական վարկը, պիտի հեշտացնեն օտար թղթատանց բաքձումը, պիտի նպաստաւորեն օտար ներմուծումն ու արտածումը, բայց այդ ամէնը երկրին չական, հիմնական վերակենդանութիւնը չեն կարող տալ ու ապահովել՝ եթէ ներքին վարչական, դատաստանական, տնտեսական այլ բէֆորմներ չիրագործուին, որոնց համար ծրագրային խոստումներ միայն տրուեցին, եւ որոնք նոյնքան և տաւել եւս փորձուած օտար մասնագէտների կարօտ են։

Ո՛չ ոք այդ չը քննադատեց. ո՛չ ոք այդ չը մատնանշեց։

Եւ երկիրը տնքում է. մանաւանդ հայկական նահանգները չարունակում են մատնուած մնալ սովի, թանգութեան, անգործութեան։ Շարունակում են կառավարուել բռնապետութեան չրջանի սանդղուած, սնուած, վարժուած նահանգապետներով, կառավարիչներով, ոստիկանութեամբ ու դատաւորներով։ Շարունակում են մնալ կողոպտուած, յափշտակուած, կեղեքուած միեւնոյն անպատիժ ու քաջալերուած տարրերից։ Շարունակում են մնալ անպատսպար, անհող, անսերմ քաղցած ու մրսած։ Մինչ հարկահաւաքը դռանը։ Մինչ տարապարհակ աշխատանքի տիրպուած տարուելը. . .։

ԱՏՈՄ

Օսմ. Սահմանադր. Վերաքննութիւնը

ԻՆՉՊԷՍ ՊԷՏՔ Է ԿԱՏԱՐՈՒԻ

I

Ինչպէս յայտնի է, Դեկտեմբեր 31ի նիստին մէջ, Օսմանեան Խորհրդարանը գրեթէ միաձայն եւ բուռն ոգեւորութեամբ որոշեց վերաքննել Սահմանադրութիւնը։ Իսկ Յունուար 2ի նիստին մէջ Վարչապետ Քեամիլ փաշան եւս, իր տուած բացատրութեան առեն, աւելի ուժ եւ զարկ տուեց Խորհրդարանի այդ որոշմանը, բոլորովին աներկմիտ կերպով յայտարարելով, որ 32 տարի առաջ մշակուած Սահմանադրութիւնը պէտք է վերաքննուի, կատարելագործուի եւ յարմարեցուի մեր երկրի արդի պահանջներուն ու քաղաքականութեանը։

Այսպիսով երկու հեղինակաւոր պետական հաստատութիւններ — Օրէնսդիր եւ Գործադիր իշխանութիւնները, նախանձելի համերաշխութեամբ ձեռնամուխ կ'ըլլան մեր հայրենիքի ճակատագիրը որոշող ծանրակշիռ խնդրոյ մը լուծմանը։

Սա անշուշտ գնահատելի ու մխիթարական պարագայ մըն է եւ արժէ որ ծափահարուի ու քաջալերուի հասարակութեան կողմէն։ Բայց այսքան միայն եւ ոչ աւելի։ Խիստ չափազանցել այդ եղելութեան արժէքը եւ մեծ-մեծ յոյսեր կապել անոր հետ ոչ միայն վաղաժամ է, այլ եւ աններելի սխալ։

Պէտք չէ երբեք մոռնալ, որ Օսմանեան Խորհրդարանը յաղթական, անհաղաչանք եւ աւետաւոր յեղափոխութեան մը ծնած համաժողովրդային Սահմանադիր կամ Հիմնադիր ժողով չէ, որ հին կարգերու փլատակներուն վրայ պետական նոր եւ ամրապինդ շէնք մը կառուցանելու համար, կատարելապէս ինքնավստահ, ինքնագլուխ եւ անկաշկանդ կերպով արմատական ու հիմնական օրէնքներ մշակէ եւ զանոնք կեանքի մէջ անփոփոխ ու անխափան գործադրելու համար ալ համապատասխան կառավարական եւ վարչական օրգաններ — մարմիններ ստեղծէ։

Ո՛չ, Օսմանեան Խորհրդարանը աւելի համեստ, եթէ կ'ուզէք, աւելի սահմանափակ պայմաններու արգասիք է։ Զայն կեանքին կոչեց ոչ թէ կատարուած յեղափոխութիւն մը, այլ պատմական միայն նշաններ տուող յեղափոխական չարժումներու երկիւղը։ Այս պարագան երբեք անուշադրութեան մատնելու չէ։

32 տարի առաջ, առանց ժողովրդական ներկայացուցչութեան մասնակցութեան, մշակուած Սահմանադրութեան մը դրած սահմաններուն մէջ է, որ մեր Խորհրդարանը հրաւիրուած է գործելու։ Ակներեւ է, որ ժողովրդական ներկայացուցիչներու բրած ամէն մի քայլը, կայացրած իւրաքանչիւր որոշումը անպայմանօրէն, բառացի կերպով պիտի համապատասխանէ նոյն Սահմանադրութեան բուն ոգւոյն։

Կասկած չը կայ, որ միեւնոյն ձեւով, նախօրօք որոշուած ու նախագծուած «օրինական» սահմաններու մէջ ալ պիտի կատարուի նաեւ ներկայ Սահմանադրութեան վերաքննութիւնը։ Դա ինքնըստինքեան հասկանալի է Սահմանադրութեան 16րդ յօդուածէն։ Ահաւասիկ նա։

«Սահմանադրութեան ո եւ է մէկ արամադրութիւնը կրնայ փոփոխութեան ենթարկուիլ միայն հետեւեալ պայմաններով.

«Փոփոխութեան ո եւ է առաջարկ թէ նախարարներուն կողմէն ըլլայ եւ թէ երկու Ժողովներէն մէկին կամ միւսին կողմէն, նախ պէտք է Ներկայանայ Պատգամաւորներու Ժողովին քննութեանն ու որոշմանը։ Եթէ առաջարկը այս Ժողովին անդամներուն երկու երրորդէն ընդունուի, կը ղրկուի Ծերակոյտին, եթէ Ծերակոյտն ալ ձայներու նոյն մեծամասնութեամբ ընդունի, կը ներկայացուի Վեհ. Սուլթանի վաւերացման եւ եթէ կայսերական իրատէով վաւերացուի, այն ատեն օրէնքի ոյժ կը ստանայ։ Սահմանադրութեան այն տրամադրութիւնը, որու փոփոխութեան առաջարկ կ'ըլլայ, օրէնքի ոյժ ունի մինչեւ այն ատեն, երբ նոր առաջարկը կ'ընդունուի երկու Ժողովներէն եւ կը վաւերացուի կայսերական իրատէով»։

Ինչպէս կը տեսնէք, Սահմանադրութեան փոփոխութիւնը այնքան ալ դիւրին բան չէ. Նա կարծուածէն անհամեմատ աւելի կնճռոտ ու դժուար խնդիր մըն է։ Վերաքննութեան ընթացքին մէջ անխուսափելիօրէն բազմաթիւ հակամարտ չահեր պիտի բաղխին մէկ մէկու, անթիւ կեղծանախոյս, մէկը միւսին ժխտող ոյժեր պիտի գոյանան, եւ գուցէ կայծեր ալ յառաջ գան, որոնք դիւրութեամբ վըտանգաւոր հրդեհներու պատճառ կրնան դառնալ...։

Յսուինք օրինակով մը։ Ենթադրենք վայրկեան մը, որ մեր Պատգամաւորներու Ժողովը, կանգնած մնալով իր կոչմանը արժանի բարձրութեան վրայ, ամբողջ կազմով եւ կամ ճնշող մեծամասնութեամբ այնքան ժողովրդասէր եւ երկրի վերածնութեանն ու բարօրութեանը այնչափ նախանձախնդիր ըլլայ, որ վերաքննելով Սահմանադրութիւնը՝ առանց տատանուելու՝ մի կողմէն ընդլայնէ ժողովրդական իրաւունքները, իսկ միւս կողմէն սահմանափակէ Վեհապետի, Ծերակոյտի եւ Գործադիր իշխանութեան իրաւունքները։ Ի՞նչ կը կարծէք, ի՞նչ ընդունելութիւն պիտի գտնէ այս օրինագիծը Ծերակոյտի կողմէն։ Արգեօք նա իր բարեհաճ կամքով պիտի համաձայնի՞ խաչ գնել սեփական գոյութեան վրայ եւ իր մահուան դատավճիռը կնքել։ Դժուա՛ր թէ։ Զէ՞ որ Ծերակոյտը բաղկացած է ոչ թէ ժողովրդի ներկայացուցիչներէն, այլ բարձրէն նշանակուած, հին կարգերու մէջ սնուած անձինքներէ, որոնք թէ՛ իրենց ծագումով, թէ՛ հասարակական դիրքով եւ թէ մտածելակերպով շատ հեռու են կանգնած ժողովրդէն, ուստի եւ միամտութիւն պիտի ըլլար սպասել, որ անոնք բաւական սրտացաւութիւն ունենան ժողովրդական չահերուն համար։

Սակայն ակնթարթ մը լաւատես դառնալով՝ համաձայնինք, որ Ծերակոյտն ալ իր բացարձակ մեծամասնութեամբ ընդունեց Պատգամաւորական Ժողովի վերաքննած Սահմանադրութիւնը, բայց հարց է, կը վաւերացնէ՞ արդեօք Սուլթանը երկու Ժողովներու փոփոխած Սահմանադրութիւնը...

Ահա հոս է որ, ինչպէս կ'ըսէ ռուսական առածը, թաղուած է չան գլուխը։

Պարզ է, որ Դեկտեմբեր 31ի որոշումով Խորհրդարանը ինքզինքը բաւական պատասխանատու եւ փափուկ դրութեան մը մէջ է դրած, եթէ այդ որոշումը լոկ խօսք չմնայ, եթէ ահագին լեռը պզտիկ մուկ մը միայն չծնի։ Ինչ կասկած որ, եթէ Խորհրդարանը Սահմանադրութեան մէջ մանր մունր, անարժէք փոփոխութիւններ մտցնելով բաւականանայ եւ իր օձիքը ազատել աշխատի, դրանով նա ժողովրդական սրտոտ զայրոյթին ու դժգոհութեան առիթ պիտի տայ եւ միեւնոյն ժամանակ իր կենսազուրկ, մնացած ըլլալը պիտի հաստատէ։ Իսկ եթէ նա քաղաքացիական քաջութիւն ունենայ անվախ հրապարակ նետուելու եւ՝ առանց զիջումներու՝ անդամահատէ ու դուրս ձգէ Սահմանադրութեան մէջէն փտած մասերը եւ անոնց տեղը առողջ, ժամանակի ու ժողովրդի պահանջներուն համապատասխան կէտեր մտցնէ, այն ատեն, ամենամեծ հաւանականութեամբ, վերեւէն խոչընդոտներու եւ արգելքներու պիտի հանդիպի։ Այս դէպքում արդէն ընդհարումն անխուսափելի է եւ յաղթանակելու է այն կողմը, որն որ ուժեղ յենակէտներ, նեցուկներ ունի բուն ժողովրդին մէջ։

Հոս արդէն ժողովրդական ներկայացուցիչներու բարի ցանկութիւնը, անձնական արժանիքները, տոկունութիւնն ու խիզախութիւնը միայն բաւական չեն յաղթանակը տանելու համար, այլ անոնք անհրաժեշտօրէն ժողովրդի գիտակից տարրերու օժանդակութեանը, աջակցութեանը եւ պաշտպանութեանը պիտի կարօտին։

Արդ ի՞նչ պիտի պատասխանէ ժողովուրդը Խորհրդարանին, երբ սա օգնութիւն յուսացող աչքերն իրեն յառէ։

Դժբախտաբար պիտի նկատենք, որ Օսմանեան ժողովրդի ահագին մեծամասնութիւնը քաղաքական գիտակցութենէ զուրկ է։ Նա յեղափոխութեան բովէն ինչպէս հարկ է չի անցել։ Ազատութիւնը անսպասելի կերպով, ինչպէս երկնային մանանայ, զօրքի յեղափոխական գործողութիւններով, պատրաստ նուիրուեց նրան եւ ինքը գիտցաւ միայն ծափահարել, ցնծալ ու վայելել ազատութեան բարիքները։

Ժողովուրդը պէտք է գիտնայ, որ պայմաններն ու հանգամանքներն անփոփոխական չեն. անոնք ամէն րոպէ կրնան այլ ուղղութիւն ստանալ։ Այն զօրքը, որ «Միութեան եւ Յառաջդիմութեան» Կոմիտէի ղեկավարութեամբ եւ յանուն Միտհաթեան թերի Սահմանադրութեան յեղափոխական կարմիր դրօշը պարզեց, գուցէ հիմայ չուզէ շատ հեռուն երթալ, այլ լիովին բաւականանայ ստացածովը։ Դեռ աւելին, կրնայ պատահիլ, որ նոյն իսկ նա թշնամաբար տրամադրուի դէպի անոնք, որոնք որ աւելի խոշոր պահանջներ առաջադրեն։

Անտարակոյս ամէն պարագայի մէջ ալ վերջնական, վճռական խօսքը դարձեալ ժողովրդին պիտի մնայ եւ նա կամայ-ակամայ ասպարէզ նետուելու է, իր սեփական չահերը պաշտպանելու համար։

Մամուլի եւ քաղաքական խմբակներու պարտականութիւնն է՝ գրաւոր եւ բանաւոր կերպով չահագրգռել հասարակութիւնը Խորհրդարանին մէջ անցած-դարձածով, մանաւանդ Սահմանադրութեան վերաքննութեան մասին։ Պէտք է ստեղծել հասարակական կարծիք՝ ազդեցութիւն գործելու համար այն չրջաններու վրայ, որոնցմէ որ կախուած է Սահմանադրութեան վերաքննութիւնը։

Դնելով ընթերցող հասարակութեան առաջ մեր այս ընդհանուր բնաւորութիւն կրող նկատողութիւնները եւ հրաւիրելով պէտք եղածին պէս խորհելու առանց վերապահումի, մենք յաջորդ յօդուածով կը ձեռնարկենք արդի Սահմանադրութեան քննադատութեանը, մատնանշելով այն կէտերը, որոնք ամենէն աւելի փոփոխման պէտքն ունին։

ԳԱՐԵԳԻՆ ԿՈԶԻԿԵԱՆ

1908-1909

(Զրդ ԵՒ ՎԵՐՋԻՆ ՅՕԴՈՒԱԾ)

Միացեալ Նահանգաց նախագահի պաշտօնին կոչուելով Թաֆթ, Րուզվելթի կամքը առաջ քալած եղաւ, մինչեւ մէկ աստիճան Թրըսթներուն կամքը։ Գիտենք թէ 5-6 տարիէ ի վեր Ամերիկայի ներքին քաղաքականութեան գլխաւոր զբաղումը եղած է Թրըսթներուն, այսինքն սեղանաւորական, առեւտրական եւ ճարտարարուեստական մեծ համախմբումներու գոյութիւնը հաշտեցնել ընկերային բարօրութեան եւ դասակարգային հաւասարութեան ժողովրդապետական սկզբունքներուն հետ։ Օրէնքներ, փոփոխութիւններ ներմուծուեցան այս մասին բարքերուն մէջ, բայց Դրամը, Տոլարը, իր ամենակուլ անյագութեամբ տակաւին այսօր ամենիշխան է Միացեալ Նահանգաց մէջ, եւ Րուզվելթի նման երկաթի վարչապետ մը անգամ յաճախ զինաթափ եղաւ իր հակաթրըսթ քաղաքականութեան մէջ եւ մինչեւ իսկ ամբաստանուեցաւ թէ ինք ալ իր կարգին չլացած է Տոլարին պայծառութենէն։ Բայց Րուզվելթի պարկեշտութիւնը ամէն ամբաստանութենէ վեր է, եւ Թրըսթներուն սանձ դնելու մասին իր խոհական ու զգուշաւոր քաղաքականութիւնը պէտք է մեկնել ա՛յն մտօք թէ նախագահը չուզեր անոնց բանադրանք եւ անժամանակ խստութիւններով տակնուվրայ ընել իր հայրենիքին անտեսութեան հիմերը։ Դէպքերու եւ անտեղիտալի իրողութիւններու բերմամբ՝ Միացեալ Նահանգները դրամական հսկայ հաստատութիւններու խմբակցութեանց վրայ հաստատուեցան, եւ այս կերպով տեղի ունեցաւ այդ երկրին անտեսական յառաջդիմութիւնը։ Երբ ժամանակի ընթացքին հետ ժողովրդային դասակարգերուն մէջ թափանցեց ձեռներէցութեան ոգին, եւ այս կերպով աշխատութեան ու դրամագլխի պայքարը սկսաւ գլուխ ցոյց տալ, բնական էր թէ երկրին տնտեսութեան անդրանիկ ախոյեանները, Կրեսոսները, գլխաւոր պիտի չհրաժարէին պարագաներուն միջոցաւ իրենց ստացած դիրքերէն եւ վաստակած իրաւունքներէն։ Քանի մը տարիներու ժողովրդային ինքնաճանաչութիւնը, եւ հանրային գիտակցութեան պահանջումը չէր կրնար բաւական զօրաւոր հոսանք մը գոյացնել, Մոլոքը խորտակելու աստիճան, որ ա՛յնքան խորարմատ եւ ա՛յնքան բարձրաբերձ կանգնած էր ամերիկեան հողին վրայ։ Պայքարը անհաւասար կ'ըլլայ, երբ նոր կարգերուն հետեւողները հին բարքերուն դէմ մաքառին անխորհրդաբար, եւ մեր դարուն արդարութենէն կորացած՝ ուզենք ստեղծագործել անմիջապէս նոր կացութիւն մը, որ մէկ վայրկեանէն միւսը փլատակ դարձնէ հին դարաւոր շէնքերը։ Րուզվելթ զգաց, մանչեց, բայց գործելու միջոցին խոհեմ գտնուեցաւ։ Անարգար տիրապետող տարրեր Թրըսթի պետերը, եւ ժողովրդային իրաւունքներուն ջատագով կանգնեցաւ խօսքով եւ գրով, պատգամագիրներ ուղղեց Խորհրդարանին ա՛յնպիսի յստակ ոճով որ յանցաւոր միլիոնատէրերը՝ առանց անուանուելու՝ կը պախարակուէին հանրային դատաս-

---

ԹԵՐԹՕՆ «ՄԱՆԶՈՒՄԷ»Ի — ՍՄԲԱՏ ԲԻՒՐԱՏ

(135)

ԲԱՆՏԷ ԲԱՆՏ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ԺԷ.

Այդ մարդը՝ Զօրպաճեան Կարապետ էֆէնտին էր, Երիտասարդին երաշխաւորը, կամ աւելի ճիշդը՝ հալածող գելը։ Այցելուով տեսած, ձեռքերովը չօշափած էր իր բանտարկեալը, ա՛լ հոգը չէր. կրնար ինք մեկնիլ ու զայն ազատ թողուլ որ քըռնանար. ուստի խնդրեց Տէր Գէորգէն չիմացընել Երիտասարդին իր այցելութիւնը, եւ ինք վազեց չուկան, չիտա՛կ իր օճառի գործարանը։

Երկու ժամ ետքը, դեռ նոր արթնցած, Տէր Գէորգի հետ երկու բարեկամները կը պատրաստուէին սուրճը խմելու, երբ որ ժամկոչը գունաթափ ներս վազեց, չունչը բռնելով ու դողալով.

—Ի՞նչ կայ, հարցուց Տէր Գէորգ, սարսափահար։

—Ոստիկան զինուո՛ր մը, կմկմաց ժամկոչը. դուրսը կըսպասէ։

—Ի՞նչ կուզէ, ո՞վ կը փնտռէ, յարեց Տէր Գէորգ, մինչդեռ միւս երկուքը՝ սուրճի սկահակները ձեռքերնին՝ մտիկ կընէին։

—Տէ՛ր Հայր, կաղաչեմ, ըսաւ ժամկոչը, դո՛ւրս եկէք, դո՛ւք խօսեցէ՛ք իրեն, նայեցէ՛ք ի՞նչ կուզէ։

Ու Տէր Գէորգ դուրս ելաւ. քանի մը քայլ հեռու, բակին մէջտեղը կեցած, կըսպասէր ոստիկան զինուորը։

Քահանան մօտեցաւ ու ըսաւ զինուորին.

— Զաւա՛կս, ի՞նչ կուզես։

— Երիտասա՛րդը, պատասխանեց զինուորը չոր ձայնով մը. Պատր՛ն ուզեց, հի՛մայ պալատ պէտք է տանիմ զինքը։

— Բայց, յարեց Տէր Գէորգ, ամէն ճիգ թափելով ինքզինք չը մատնելու եւ իր հոգւին ամբողջ կարողութիւնները բազմապատկելով, պահելու համար իր պաղարիւնը. Երիտասարդը հո՛ս չիգար, թաղը գործ չունի. իր տունը հարցուցի՞ք. երաշխաւորը չը տեսա՞ք։

— Երէ՛գ էֆէնտի, ընդմիջեց կոշտօրէն զինուորը, յօնքերը պոստելով ու ձայնը թթուեցնելով, կ'աղաչեմ, գլուխ հոս մի՛ բանէք. Երիտասարդը հո՛ս է, լաւ գիտեմ, մի՛ պահէք....։

— Զարմա՛նք, յարեց քահանան, դողդղին ժպիտով մը, ես ուստ պիտի խօսիմ. եկէ՛ք նայեցէ՛ք։

Այս խօսակցութիւնը կը լսէր ժամկոչը, խուցին դոց դուռին կռթնած։ Ոստիկան զինուորը չհամարձակեցաւ պնդել. միայն, աւելի լուրջ ու սպառնական.

— Երէ՛գ էֆէնտի, ըսաւ. ես չեմ խառնուիր, յետոյ դուք պատասխանատու կը բանուիք. հիմայ ի՞նչ երթամ ըսեմ Պատրը էֆէնտիին։

— Բարեկա՛մս, յարեց քահանան հանդարտած. կ'երթաք կը պատմէք ինչ որ տեսաք. ահա՛ կը կրկնեմ. եկէ՛ք նայեցէք ինծի հետ, մէկիկ մէկիկ խուզարկեցէ՛ք եկեղեցին ու բոլոր սենեակները. հոս չէ՛ ըսի, չէ՞ք հաւատար ինծի.

— Շա՛տ լաւ, ըսաւ ոստիկան զինուորը. չէ՞ք կրնար ուրիշ բան ըսել ինծի թէ ո՞ւր կրնայ ըլլալ հիմայ. պարապ տեղը չյոգնի՛մ, ինծի՛ ալ մեղք է։

— Զաւա՛կս, յարեց Տէր Գէորգ հայրական գորովանքով մը. ես ի՞նչ կրնամ ըսել. դուք դարձեալ իր տունը գացէ՛ք հարցուցէ՛ք։

Ոստիկան զինուորը՝ քահանային պատկառազդու ներկայութենէն ու համոզկեր յայտարարութենէն պարտուած՝ մինչեւ գետին խոնարհելով՝ հեռացաւ եկեղեցին չրջափակէն։

Տէր Գէորգ լայն չունչ մը առաւ. ժամկոչը խուցին դուռը բացաւ ու ներս նետուեցաւ։ Ժամանակը կարճ էր, չտապել պէտք էր։

Մէկ քառորդ ժամ ետքը, ճերմակ սաւաններու մէջ փաթթուած երկու կիներ, Ս. Գէորգ եկեղեցիին չրջափակէն դուրս կ'ելլէին ու կնօջական նազելի քալուածքով մը կ'իջնէին ձորին եզերքի գորվար ճամբան, միջնաբերդի ստորոտէն քերելով։ Այս երկու կիները, Պօղազ Քէսէնի չուկայէն անցան, Պանլը Տէրէի կամուրջին աջ եզերքի ճամբան բռնեցին, մագլցի ելան զառիվեր մը, որ կ'առաջնորդէր Լատինաց վանքը, բլուրի մը գագաթը, պարսպապատ հոյակապ ապարանք մը։ Հոն հասան, մեծ դուռ մը զարկին, բացուեցաւ. դողի պէս ներս մտան ու դուռը նորէն գոցուեցաւ։

Սաւանի մէջ փաթթուած երկու կիներէն մէկը՝ Տէր Ղեւոնդ քահանան էր, միւսը՝ Երիտասարդը։

Դոմինիկեաններուն մենաստանը՝ Մարաչի վրայ կիչխէր, դահաւանդի մը վրայ իր հոյակապ կառոյցովը. իր բարձր, ընդարձակ չրջափակը, ճաշակաւոր բուրաստանները, խնամով բացուած ծառուղիներ, բուսականութեան պէսպիսութիւնն ու հարստութիւնը, մէկ խօսքով՝ օդասուն ու լուսաւէտ դիրքը՝ բոլոր ուրիչ հանրային չէնքերուն վրայ անվիճելի առաւելութիւն մը, եզականութիւն մը կընծայէին անոր։

Տէր Ղեւոնդ, որ տարիներէ ի վեր ընտանի մտերիմ մըն էր այդ մենաստանի միաբաններուն, առանց վարանքի չարունակեց իր փնացքը, ծառուղիներուն մէջէն, իր կուչակէն չը զատելով Երիտասարդը, որուն համար նոր ու անծանօթ էր այդ վայրը, եւ հասան չէնքին ներսի դուռը. հոն կանգ առին երկու սաւանաւորները։ Դռնապանը, վարպետորդի ծերուկ մը, այս երկու կեղծ կիներու քայլափոխէն ու հասակի կեցուածքէն ու չարժումէն կը սկսէր արդէն կասկածիլ. բայց երկար չը տեւեց կասկածը. Տէր Ղեւոնդ ու Երիտասարդը նետեցին իրենց վրայէն կնոջ վերարկուն, երկուքն ալ բացին երեսնին։ Ծերուկը նայեցաւ ապուշ ապուշ, ճանչցաւ քահանան ու իսկոյն ներս առաջնորդեց երկու հիւրերը։ Ասոնք սանդուխներէն վեր ելան ու երկայն, նուրբ սրահ մը կտրելով հասան դուռ մը, ուր սպասեցին։ Դռնապանը ներս մտաւ, երկու վայրկեան ետքը՝ չեմքին վրայ երեւցաւ պարթեւ հասակով, կայտառ, հուժկու, գեղեցիկ երիտասարդ մը, Դոմինիկեանց տարազով, մենաստանին մեծաւորը, Տէր Ղեւոնդին բարեկամը, Հայր Սալվատոր. Բարեւները փոխանակուեցան, յետոյ Տէր Ղեւոնդ Երիտասարդը ներկայացուց։ Մեծաւորին առաջնորդութեամբ ուղղուեցան սենեակը։

Կէս ժամ ետքը, Հայր Սալվատոր տեղեկացած էր բոլոր անցած դարձածներուն։ Այս կարճատեւ միջոցը բաւական եղած էր Երիտասարդին համար, իր ներքին մարդը ճանչցնելու. Մեծաւորը, թէեւ կղեր, բայց զարգացած, ազատամիտ ու զգայնիկ, չուտով մտերմացաւ իր նոր հիւրին հետ, զոր սիրեց իր բնազդէն ներշնչուած. այս սէրը, անկեղծ, անշահախնդիր ու բուէական ապաւորութեան մը ծնունդ, պիտի աւելէր տարիներով, ինչպէս որ ալ եղաւ։ Տէր Ղեւոնդ իր անբաժան բարեկամը, Երիտասարդը ապահով ձեռքերու յանձնելով՝ մեկնեցաւ. իսկ Երիտասարդը առանձնուած մը համար հիւր մնաց հոն, Դոմինիկեաններուն վանքը։ Տէր Ղեւոնդին սիրտը դողի մէջ էր, ժամ առաջ կուզէր երթալ դառնել Երիտասարդին կինը, պատմել եղելութիւնը, բա՛ն մը չը ծածկել, ամէն բան հասկցնել, փարատելու համար ո՛ եւ է կասկած։

(Շարունակելի)

տանըն եւ ողջմտութեան ազդեւ Թըբքմներն ալ՝ իբրեւ ազատ քաղաքացիներու խմբակներ՝ իրենց հին իրաւունքները ունէին, անգիր սովորութիւններու եւ օրէնքներու վրայ հիմնուած, եւ երբ Աշխատաւոր Դասակարգը իր անտեսուած իրաւունքներուն տէր կանգնելով՝ օրէնքներուն տառն ու ոգին փոխելու արդար պահանջքը առաջ կը քշէր, Օրէնսդիր Մարմինը ինքնին կը գրուէր փափուկ դիրքի մը մէջ: Այս պատճառաւ էր որ Բուլվէլթ յաճախ թոյլ ամբաստանուեցաւ՝ երբ աշխատաւոր դասակարգին կողմէ Թըբքմներուն դէմ բուռն միջոցներու գործածութիւնը կը դատապարտէր:

Աշխատաւորութեան եւ Դրամագլխի պայքարին ծայրայեղութիւնը յանգեցաւ ամերիկեան ծանօթ Քրախին, կամ դրամական անհուն անկումին եւ սնանկութիւններուն, որոնք ա՛յնքան ազդեցիկ եղան 1906 տարիին երկրորդ մասը եւ ամբողջ 1907 տարին, երբ Թըբքմները իրենց ուժը ցոյց տալու համար՝ հրապարակէն քաշեցին իրենց դրամները, եւ ամբողջ Եւրոպան, որ միլիոնատէր հանգոյցներով Միացեալ Նահանգաց առեւտրական եւ ճարտարարուեստական կեանքին հետ կապուած է, մատնեցին մասամբ անդարմանելի կորուստներու, եւ չ'ըշէր սակը առասպելական բարձրութեան մը հանեցին:

Քրախը Բուլվէլթեան ռազմագիտութեան իրաւունք տուաւ, եւ ժողովրդային պահանջումները միացին իրենց օրինաւոր յառակին վրայ, քանի որ Դրամագլխին դէմ մղուած անխորհուրդ պայքար մը կրնար արմատէն խախտել ցնցել, դղրդել ժողովրդային տնտեսութեան հիմքը, եւ կողոպտել, թալանի անիշխանութեան վերածել երկրին հանրավարական կառավարութիւնը: Եւ ասոր ճան մը այս Քրախն էր պատճառ Բուլվէլթեան ընտրելի Թաֆթին յաջողութեան: Թաֆթ եւս Բուլվէլթի պէս խոհեմութեան եւ զգուշաւորութեան մարդն է, գաղափարի եւ համոզումի յուշիկ թափանցկոտութեամբ փարթամներուն միջնաբերդը գրաւելու արմատական քաղաքականութեան մարդը: Թաֆթ Ֆիլիբինօ կղզիներուն մէջ ալ նոյն յուշիկ այլ անյողդողդ քաղաքականութեան հետեւած էր: Երբ այդ երբեմնի սպանիական արքիպելագոսը զրկուեցաւ Բուլվէլթի կողմէ, ցեղային եւ կրօնական առելութեանց խառնարան մըն էր ան, Թաֆթ ճարտար միջոցներով յաջողեցաւ հաշտեցնել այդ անհաշտ տարրերը, կարգ ...ել թոհուբոհին մէջ, եւ տանելի կացութիւն մը առաջ բերել այդ կիսավայրենի արքիպելագոսին մէջ, զոր այսօր ի գին ո եւ է գումարի Միացեալ Նահանգները պիտի չուզեն օտարին յանձնել:

Իմաստուն եւ երկրաշէն Պետութեանց քաղաքականութիւնը միշտ այսպէս եղած է: Բաւական է որ անհատական, ընկերային տնտեսական իրաւունքները չբռնաբարուին, ապրելու եւ ունեցածը վայելելու իրաւունքը չհարստահարուի, համախմբութեանց եւ ժողովներու ազատութիւնը չխորտակուի, գրելու, խօսելու համարձակութիւնը ճանչցուի անպայման, եւ սա՛ կամ նա՛ ցեղային նախամեծարութիւններու խտիրը վերնայ, —դասակարգային հաւասարութեան սկզբունքը, աշխատութեան վարձքին եւ դրամագլխի պարտականութեանց հարցը առաւել կամ նուազ բուռն ընդդիմութիւններէ վերջ կը լուծուի: Պարտականութեանց եւ իրաւունքի պայքարը համոզումի եւ գաղափարի հաշտարար գետնին վրայ միայն պէտք է գտնէ իր լուծումը: Եւ քաղաքակրթութիւնը, դասապարտելով կռիւի եւ պատերազմներու հին բարբարոսական դրութիւնը, հետզհետէ կը միտի հաշտարար ատեաններու, իրաւարական դատարաններու կազմութեան: Նիւթական բիրտ ուժի վրայ հաստատուած իրաւունք մը տեւական չըլլար, քանի որ նիւթական ուժի հաւասարակշռութիւնը կրնայ խախտիլ եւ նժարը հակիլ մերթ այս եւ մերթ այն կողմը, եւ այդ պարագային իրաւունքի նուիրական պայքարը անվերջ եւ կեղակարծ մաքառումներու յարափոփոխ արդիւնք մը միայն կ'ըլլայ:

* *

Մեր այս Տեսութեան մէջ նպատակ ունէինք պատմական մեծ իրողութիւնները միայն արձանագրել, որոնք տեւական ազդեցութիւն կրնան գործել ապագայ տարիներու քաղաքական եւ տնտեսական ուղղութեան վրայ: Այս է պատճառը որ երկարօրէն պիտի չխօսակցինք 1908ի սկիզբները Բորթուկալի թագաւորին եւ իր գահաժառանգ որդւոյն եղերական սպանութիւնը անիշխանականներու ձեռօք, իբրեւ հետեւանք իր բռնաւոր 'Վարչապետին' Ֆրանքոյի եպերելի քաղաքականութեան: Հազիւ թէ կը յիշատակենք Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ յարաբերութեանց ճգնումը Գազապլանքայի (Մարոք) մէջ տեղի ունեցած միջադէպի մը հետեւանքով, երբ ֆրանսական ոստիկանութիւնը բռնեց բանտարկեց քանի մը գերման դասալիք զինուորականներ: Գերմանիա գլուխ բարձրացուց եւ մինչեւ իսկ պահանջեց որ բանտարկութեան համար Բարիզ ներումն խնդրէ Պերլինէն: Անգլիա շարժեցաւ դարձեալ ի նպաստ Ֆրանսայի, եւ Գերմանիա պարտաւորուեցաւ գործը անուշ տեղը կապելու: 1908ին էր նաեւ որ մեռաւ Անգլիոյ Ազատական Դահլիճին պետը՝ Սըր Հէնրի Քէմպլ Պէնըրմէն որուն յաջորդեց Էսքուիթ, որ հիմա Ազատականներուն Կլատսթընն է, եթէ ոչ բոլորովին անոր ոգիով, գոնէ քաղաքականութեամբ:

Աւստրիոյ եւ Մաճառստանի տնտեսական միութեան խնդիրը ինչպէս ամէն տարի, 1908ին մանաւանդ սուր հանգամանք մը առաւ, եւ քիչ մնաց քաղաքական բաժանման վտանգը եւ յարակից շփոթութիւնները յարուցանէր Երկտըեակ Պետութեան մէջ, բայց Ֆրանց Յոզէֆ կացութիւնը փրկեց, Վիեննայի քաղաքագէտներուն եւ Բուտփէշթի ջոջերուն նախ զատ զատ խօսելով, եւ ապա հաշտեցնելով զանոնք Պետութեան երկու կէսերուն ալ նպաստաւոր գետնի մը վրայ: Յաւիտենական ճակատագիրն է սա Մաճառստանի եւ Աւստրիոյ, մինչեւ որ միութեան թելը փրթի ցեղով ու նկարագրով այլազան այդ տարօրինակ Պետութեան միջեւ, ինչ որ Եւրոպական նոր յեղաշրջութեան մը նախադուռը պիտի ըլլայ:

* *

Եգիպտոսի դրամական տագնապը, որ 1907ի վերջերը սկսած էր, ծանրացաւ 1908ին, եւ կը շարունակէ նուազ խըստութեամբ, թէեւ... Աղեքսանդրիոյ Հայոց Ազգային Միամուկալութիւնը կ'ըսէ թէ աւելի սաստկացած է հիմա (Տես երէկի «Մանզումէ»):

Եգիպտական Սահմանադրութիւն մը պիտի ողջունե՞նք 1909ին: Թուրքիոյ եւ Եգիպտոսի Թուրք Ազատականներուն միջեւ կը թուի թէ կարծուածէն շատ աւելի ամուր կապ մը կայ, որ համիսլամական գաղափարներու ջուրերուն մէջ սահմանուած է ա՛լ աւելի ուռճանալու եւ պաղարեբելու: Թուրք յեղափոխութիւնը զուտ ժողովրդային իրաւունքներու եւ հաւասարութեան սկզբունքներու զօրացման ու ընդարձակման ծրագիրը չի մշակեր միայն, Իսլամական համասփիւռ քաղաքականութիւն մըն ալ օտար չէ իրեն, ինչպէս չափազանց պերճախօս եւ նուազ խոհական Ահմէտ Րիզա Պէյ եւ ընկերք իրենց բերնէն փախցուցին Եըլտըզի հացկերոյթին առթիւ, հինէն դէպ ի նոր Ռէժիմը անցումին առթիւ նուազ ազատական, խոհական ահամարձակ Մահմէտական տարրերուն ջղային գրգռումը հանդարտեցնելու եւ ապագայ հսկայ ուժերու համայնապատկեր մը ցոլացնելու Սահմանադրութենէն ապշահար աչքերու եւ բթացնելու բարկացայտ սուիններու սայրերը, եթէ ոչ սիրտերը:

Համիսլամական շարժումը սահմանուած է Եգիպտոսէն սկսելու, Սահմանադրական վարչութեամբ, ուր Իսլամ տարրը Խորհրդարանի մէջ ունենայ ձայներու բացարձակ առաւելութիւնը, ինչպէս ունի հոս հիմա գրեթէ միաձայնութիւն: Սահմանադրական Եգիպտոս մը Թուրքիոյ շահերուն եւ արժանապատուութեան աւելի կը պատշաճի՝ քան ներկայ վարչութեամբ Եգիպտոս մը՝ որ Արապի պարտութիւնները եւ Ֆէլլահներու քաղաքակրթուիլը կը յիշեցնէ ուղղակի օտար Տէրութեան մը իշխանութեան ներքեւ:

Թէ ինչո՞ւ յանկարծ լռեցին Եգիպտացի Իսլամ Ազատականք, դժուար չէ ըմբռնելու: Քանի որ կապ մը կայ Թուրք եւ եգիպտացի ազատականներուն միջեւ, եւ շատ հաւանական է որ վերջինները առաջիններէն կ'առնեն իրենց նշանաբանը, Թուրքիոյ ներկայ քաղաքական կացութիւնը կը պարտաւորէր հաշտ երթալ Անգլիոյ քաղաքականութեան հետ որուն շնորհիւ միայն կարելի էր Թուրքիոյ քիչ շատ նպաստաւոր կերպով լուծել Պոսնա-Հերսէքի եւ Պուլկարիոյ հարցերը, եւ Եւրոպայի առջեւ պարզել Սահմանադրութեան մը զօրացած ու թէ տկարացած օսմանեան կայսրութիւն մը, որովհետեւ ո եւ է համայնավար շարժում, որպիսի է նաեւ համիսլամութիւնը, արտաքին պատկառանքի մը կը կարօտի յաջողութեան յոյսեր ունենալու համար: Այս կերպով Եգիպտացի Ազատականներուն ներկայ լռութիւնը ակներեւ զգաստութիւն մըն է միայն: Եւ այս պատճառաւ էր որ Աֆղանստանէն, Պուխարայէն, Հնդկաստանէն եւ ուրիշ մահմէտական երկիրներէ խուռնօրէն շնորհաւորական հեռագրեր տեղացին Օսմ. Խորհրդարանին գլխուն վրայ:

ԵՐ. Տ. ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ՊԱՆԴՈՒԽՏՆԵՐՈՒՆ ՔՈՎ

Փրովիտէնսը, Նոր-Անգլիոյ(*) այն քաղաքներէն մէկն է, որ հայ պանդուխտ կրթութիւններուն երկրորդ կայանը եղած է Նիւ-Եորքէն ու զանազան նաւահանգիստներէն ետք տարագիրները ասոր եկ գրած այս քաղաքը եւ ապա ցրցուած հայ գաղութներու մէջ:

Կարելի է ըսել որ Փրովիտէնսը Միաց. Նահանգները խուժող հայերուն Աղեքսանդրապօլն է:

Այստեղ կան արդէն 4 - 5000 պանդխտականներ, 7 - 800ը ընտանիքով, իսկ միւսները բոլորն ալ ամուրի կամ ամուսնացած, որոնց ընտանիքները, սիրելիները այդ տեղ են:

Այս քաղաքը աւելի լայն հայրենիք մըն է, հոս կան Ցեղ. կազմակերպութիւններ, քանի՛ աւելի ուսումնասիրաց ընկերութիւններ կազմուած համագիւղացիներէ կամ համաքաղաքացիներէ. Երգեցիկ եւ դերասանական խումբեր, որբախնամ ընկեր. բացառապէս կազմուած տիկիններէ եւ օրիորդներէ. Հ. Յ. Դաշ. կանանց կոմիտէ, գրադարան, կը շարժին կը գործեն եւ քաղաքի ու շրջակայ հայերու կեանքը ընդհանուր աշխատանքի եռուզեռի մէջ է:

Կայ եւ գերեզմանատուն, ուր պառկեցուցած ենք շատ ճիվան զաւակներ, խառնիխուռն թաղուած օտարականներու ծոցը, շատերու գերեզմանները մոռացութեան են մատնուած: Եթէ գուն կուզես քու ալ ազգականդ ու սիրելիդ գտնել այստեղ, շատ շատ պէտք է փնտռես ամենահին պանդուխտը որ գրել կարդալ գիտէ, ան միայն իր ծոցի տետրակին մէջ—եթէ կորսուած չէ,—նշանակած է իր հայրենակիցի թաղուած ցեղը եւ անոր գերեզմանին «թիւը». եթէ երբե՛ք գուն չի գտնես այդ թիւը, ալ գուն յաւիտեան չես գտներ քու սիրաստնիդ աճիւնները:

Այս քաղաքը Ամերիկահայերու ամենայիշատակաւոր վայրն է. հոս են դարբնուած շատ անգամ անոնց միահամուռ բողոքը: Կարելի է յիշել 903 թիւը, որ տեղն Ամերիկահայերու բողոքը ինչեց այնքան բուռն կերպով, Ռուս կառավարութեան դէմ,—եկեղեցական կալուածներու գրաւման փորձի օրերուն:

Եւ պիտի թողում այնքան յիշատակներով լեցուն այս քաղաքը: Այս քաղաքի տղերուն մէջ ո՛րն ըսել՝ ո՛րը թողուլ...:

Երկաթուղիի գիծ մը կայ որ սակէց կերթայ չիտակ արեւմուտք, ապա կ'ոլորի հիւսիս, այս գծին վրայ ալ օղակ-օղակ շարուած են հայ գաղութները, Սէնթրըլ-Ֆօլս, Ուինսթէթ-Ուայթինսվիլ, եւ աւելի հեռուն Ուստը, որ նոյնպէս հայաշատ կեդրոններէն մէկն է:

Առաւօտուն այս գծով կը մեկնիմ. տարօրինակ զուրթ մը կայ այս օրերուն, շոգեկառքին մէջ ապահով ենք սակայն: Իմ աչքս դուրսն է, կատարեալ ամայութիւն, կանաչագեղ անտառները մերկացած են, եւ կը դողան կուլան կարծես անողոք քամիին առջեւ որ վզզալէն կ'անցնի, կը համբուրէ եւ կը ծեծէ անոնց չոր ոստերը որ կը ծռին ու կը չոկին ամէն անգամ կարծես նզովելով հովին անգթութիւնը: Խառնուրն ու Թուփերը կորած միջով կը պզնեն գետիններ ու կը չոկին ամէն անգամ եւ գուն կ'ըսես հիմա ուր է ուր չէ կը պառկին գետինը եւ ալ չեն չոկիր... Եւ սակայն երկուստեք կռիւը կը շարունակի խուլ ու անհաւասար: Ծմրուն երկայնքը շարուած են գործարաններ, ամէն անգամ մեռ ու փոշաթաթաւ պատերու ետեւէն աշխատաւորներու քրտնաթոր ու մանր ձեռքերը կը թրթռան մեզ կը բարեւեն, հազար ցեղերէ գուն բարեւ կառնես ու դուն ալ պէտք է պատասխանես ժպտով ու ձեռքի շարժումով:

Տասնըհինգ վայրկեան ետք գնացքը կանգ առաւ, իջայ Սէնթրըլֆօլս գիւղաքաղաքը որ պզտիկ է ու սիրուն, ձայն ձայն չկայ, աշխատաւորները բոլորն ալ գործարաններն են լեցեր, իրիկուան հազիւ տուն կուգան:

Սէնթրըլ-Ֆօլս կայ 250 պանդուխտներ, 75 ընտանիքով տուներ, քանի մը առեւտուրով զբաղողներ: Կայ հայկական գրադարան: Հ. Յ. Դաշ. ունի իր կոմիտէն որ կը սարքէ ժողովներ եւ դասախօսութիւններ: Մինչեւ իրիկուն կարելի չէ սպասել, կը մեկնիմ շուտով Ուինսթէթ, միւսը գտնելով որ վերադարձիս հեղ մ'ալ հանդիպիմ Սէնթրըլ-Ֆօլս:

Այս քաղաքն ալ պանդուխտները տասներկու-տասնըհինգ տարիներէ ի վեր կայան են հաստատեր, Ուինսթէթը պզտիկ քաղաք է՝ բաղդատմամբ միւսներուն, չարաթ-վարձերը կարճ. բնակչութեան մեծ մասը Քանատացի Ֆրանսացիներ են եւ այս քաղաքի տիրապետող լեզուն ֆրանսերէնն է:

Փողոցի միջով որ կ'անցնիս, աղեկզ կը բարձրանայ յուշարձան մը, յեղափոխութեան օրերու ռազմիկներու արձանն է, քաղաքին պէս աղքատիկ ու անպաճոյճ. քաղաքացիները իրենց կարողութեան չափով եւ... յարգած են իրենց համար զոհուող մարտիկներու նշխարները ամփոփելով այստեղ: Քաղաքին ծանօթ եմ արդէն, կը պտտիմ. երկու մասի բաժնուած է, անոնք որ ունեւոր դասը կը կազմեն, գեղեցիկ տուներ ունին, փողոցները մաքուր, ամէն սան կից պարտէզ մը: Իսկ բոլոր չքաւորները, շահագործուողները մէկ կողմ, աղքատիկ վայել փլփլուկ տնակներու մէջ, փողոցները ալ անմաքուր, շատ անհ... աղքատ ծածկուած: Հայ տարագիրներն ալ այս խեղճերուն քով կողք կողքի կ'ապրին:

Աղքատն աղքատը կը գտնէ. կ'ըսէ ժողովրդական խօսքը: Հայերու թիւը այստեղ 125է, 30 - 35ը ընտանիքով: Մեծամասնութիւնը գործաւորներ են, կաշխատին սուրի, մետաքսի գործարաններ. փոքր մաս մ'ալ առեւտուրով կը զբաղին եւ իրենց ջուրը առուն ձգած են:

Հոս ալ Հ. Յ. Դաշնակցութիւն ունի իր տեղական կոմիտէն: Իրիկունը պատեհութիւն ունեցայ տեսնուելու իրենց հետ: Արդէն ամէնը 7-8 հոգի են, բոլորն ալ երիտասարդներ: Այս կրակոտ աղբար սակայն այս գաղութի միակ առաջնորդն են, անոնք կը սարքեն ժողովներ, դասախօսութիւններ, փոքրիկ գաղութի կեանքը մի՛շտ վառ մի՛շտ կենդանի պահելով:

Իմ քով նստողը քան մէկ տարիկան երիտասարդ մըն է. Խարբերդ Հ... գիւղէն. 16 տարեկան եղած ատեն ոտքը դրեր այս հիւրընկալ հողին վրայ:

—Ե՞րբ պիտի երթաս հայրենիք. հերիք չէ՞ մնաս այստեղ. ի՞նչ ունիս հայրենիքի մէջ:

—Երիտասարդ տղեկը, որուն կանաչ կեանքը գործարանի առիքին տակ է թոռմեր,—ի՞նչ կ'ըսես, կը գտնայ ինծի, ո՞ւր երթամ... կուչան անօթիին մանր կը բրդէ: Ես մօրս առջինեկն իմ, հայրս թալանին զարկին, ես եկայ որ մօրս ու պապիս թողուցած որբերը պահեմ «Պինլինք» մըն են չեն թողուր որ աչքս բանամ, ամէն երկու ամիսն անգամ մը ժողված դոլերները կը բռնեմ ղրկեմ մօրս. ո՛ւն, ա՛ն, մայրս շատ կը սիրեմ, մօր պէս անուշ բան կա՞յ աշխարհիս վրայ: Հիմա երթամ նամակ մը բերեմ տես ի՞նչ կը գրեն, ալ ու արցունք կուլան. զո՛ւն ըսէ ես ո՛ւր երթամ:

Ցետոյ ան կը յայտնէ որ փոքրիկ աղբար մը ունի, ալ մեծցած է, իրեն հոգերն ու ծանր բեռը քչիկ քչիկ պիտի թեթեւնայ եւ ուրախ է որ յոյս մ'ունի...: Կը խօսինք երկար, այնքան բան կայ խօսելու որ չի հատնիր:

ՆԱԶԱՐ ՄԱՆԿՈՒՆԻ

(*) Միաց.—Նահանգ. արեւելեան մասը Նոր-Անգլիա կը կոչուի, որովհետեւ Անգլիա առաջին անգամ գրաւեց այս տեղերը եւ անունը դրաւ Նոր—Անգլիա:

ԱԶԳԱՅԻՆ

ԱԶԳ. ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ Աբրահամեան էֆ. Գասպարեանի նախաձեռնութեամբ քաղաքական թիւով երեսփոխաններ հետեւեալ հանրագիրն ստորագրած են զոր Գասպարեան էֆ. երէկ անձամբ յանձնեց Քաղաքական Ժողովին.—

«Իմացանք թէ Տ. Մատթէոս Ս. Պատրիարք Հօր՝ իբրեւ ամենայն Հայոց Հայրապետ՝ ընտրութիւնը վաւերացած է Վեհ. Ձարէն: Նկատելով որ Ն. Բարձր Սրբազնութիւնը անմիջապէս չը կրնար մեկնիլ դէպ ի Ս. Էջմիածին. Նկատելով որ Ն. Ամենապատուութեան առնուազն 3-4 ամիսներ իբրեւ Պատրիարք պաշտօնի վրայ մնալն անհրաժեշտ է, Ազգ. Ժողովոյ ձեռք առած կարեւոր գործերուն պատճառաւ: Նկատելով որ հպատակութեան խնդիրը այնքան զօրաւոր արգելք մը չէ առ այդ՝ օրէնսդրական տեսակէտով, զոր պիտի պարզենք յառենի Ազգ. Ժողովոյ. Ուստի կը խնդրենք Տեղապահի ընտրութեան եւայլնի ձեռնարկ չկատարել մինչեւ որ Ազգ. Ժողովն այս բացառիկ պարագային իր որոշումը տայ, եւ ներկայացնել պաշտօնապէս խնդիրը Ազգ. Ժողովին առ ի նկատառումն»:

ՔԱՂ. ԺՈՂՈՎԸ երէկ գումարուելով Հիւանդանոցի Նորընտիր Հոգաբարձութեան անդամներէն հրաժարածներուն տեղ հետեւեալ կերպով կազմեց այդ Հոգաբարձութիւնը: Տօքթ. Գրիգոր Ճէլալեան, Տօքթ. Աշոտ Փահլեւանեան, Տօքթ. Կարապետ Խանճեան, Տօքթ. Մաքսուտ Շէրպէթճեան, Նշան Ղուկասեան, Միսաք Նալեան, Մկրտիչ Ինճէեան, Ցովակիմ Սարիկեան եւ Լեւոն Ցովհաննէսեան:

ՈՒՍՈՒՄՆ. ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ երէկ հետեւեալ խնդիրներով զբաղեցաւ:

Հինդլեան էֆ. Ս. Պատրիարք Հօր մատուցած գրովը կը յայտնէր թէ Դեկտ. 4ին Կեդրոնական վարժարանի տնօրէնութեան պաշտօնին կոչուած էր երկու տարուան համար, սակայն Խնամակալութիւնը չէր յարգած կնքուած պայմանադրութիւնը, եւ ինչ ինչ յայտարարութիւններ կ'ընէր այս մասին: Քաղ. Ժողովի որոշումին համաձայն այս գրութիւնը Ուսումն. Խորհուրդին յանձնուած էր: Խորհուրդը հրաւիրեց Խնամակալութեան անդամներէն Ցովհաննէս Շահնազար էֆ.ն բացատրութիւն տալու համար, բայց Խնամակալութեան անդամները ներկայ չըլլալով, Շահնազար էֆ. մերժեց բացատրութիւն տալ, այլ առաջարկեց գրաւորապէս տալ:

Մագրիգիւղի Թաղ. Խորհուրդը կը ծանուցանէր թէ Միսաք էֆ. Սուրեան տեսուչ կարգուած է Վարժարանին, ինչպէս նաեւ կը ներկայացնէր նորակազմ հոգաբարձութեան անդամներուն ցանկը: Խորհուրդը վաւերացուց այդ ընտրութիւնները:

Քաղ. Ժողովի կողմէ Խորհուրդին նկատառման յանձնուած էր Գալուստ էֆ. Մալխաթեանի ասկէ առաջ մատուցած մէկ յայտագիրը որով ինչ ինչ առաջարկութիւններ կ'ըլլուէին վարժարաններու բարեկարգութեան, ուսանողներու եւ ուսուցիչներու վիճակին բարելաւման մասին: Խորհուրդը իր անդամներէն Ցովհաննէս էֆ. Հինդլեանի յանձնեց այդ յայտագիրին ուսումնասիրութիւնը:

Խորհուրդը հաստատելով մանկավարժական կիրակնօրեայ դասախօսութեանց պէտքը, որոշեց որ նոյն դասախօսութիւնները կատարուին Բերայի արհեստանոցին մէջ, իսկ յարակից կարգադրութիւնները վերապահեց յաջորդ նիստին:

Ուսուց. ընտրելիներու յանձնաժողովը հրաւիրուեցաւ յառաջիկայ Ցնվ. 18ին գումարուելու Բերայի Արհեստանոցին մէջ:

ԱՆԱՏՕԼՈՒԻ ՍՈՎԸ.— Կ. Պոլսէն կը գրուի բարիզեան թերթի մը, «Էքօ տը Բառի»ի թէ «Անատոլուի մէջ, բոլորովին քանդուած գաւառներու միլիոնատէր բնակիչները կը տառապին սովէ: Սըվազի մէջ օրինակի համար հացին օխան 5 ղշ. կ'արժէ: Եւ որովհետեւ ժողովուրդը չի կրնար այս դրամը գտնել, կը ստիպուի խոտ եւ թեփ խառնուրդով հաց մը ուտել, ինչ որ հիւանդութեանց պատճառ կ'ըլլայ: Էրզրումի, Պիթլիսի, Վանայ, Տիարպէքիրի եւ ուրիշ նահանգներու մէջ գիւղացիք անօթութենէ մեռնելով օգնութիւն կը հայցեն: Հայոց Պատրիարքարանը ամէն օր անոնց պէտքերը կը պարզէ: Բայց կառավարութիւնը չի կրնար գոհացնել զանոնք եւ խոստումներ միայն կուտայ զորս Իզմիրլեան Պատրիարք միայն կ'արձանագրէ: Վերջին տասնըհինգօրեակին 120,000 օսմ. ոսկի ղրկուեցաւ դէպի Անատոլու, եւ տակաւին չորս հազար ոսկի պիտի ղրկուի Էրզրում: Բայց բոլոր ասոնք ովկէանոսին մէջ կաթիլ մը ջուր են: Միլիոնատէր ոսկիի պէտք կայ սփոփելու համար գիւղացիները, եւ կարելի դարձնելու որ հունտ գնեն: Մուշի ընդարձակ դաշտը, որ չափազանց արգասաբեր է եւ տարիներ առաջ միլիոնաւոր մարդիկ կը սնուցանէր, ոչինչ կը բերէ այլեւս, քանի որ այնտեղ Հայոց կալուածները իւրացուցած Քիւրտերը չեն մշակեր զայն: Պէտք էր կա՛մ զայն Հայ մշակներուն վերադարձնել, կամ ստիպել Քիւրտերը որ մշակեն: Բայց չեն համարձակիր ո՛չ այս ո՛չ ալ այն ընելու: Այսպէս է Անատոլուի մեծ մասին մէջ»:

ԵԶՆԻԿ Վրդ. Գալփաքճեան Բատումէ փախեր է, կ'ըսէ Արեւելք:

ԳԱԼԱՏԻ ՀԱՑԿԵՐՈՅԹԸ.— Տրապիզոնէն Նազարէթ Քիւրէքեան, Գառնիկ Գոքամաճեան, Անդրանիկ Գասպարեան, Մանուկ Թիւթիւնճեան, Գրիգոր Արզումանեան, Գէորգ Քիւթիկեան, Համբարձում Պօզմաեան, Գարեգին Պուրիանեան, Արամ Լազեան, Օննիկ Բալապըզըքեան, Միհրան Կիւլլերեան, Պետրոս Բուքուեան, Հրաչեայ Քասեան եւ Նշան Շէքէրճեան ստորագրութիւնով հետեւեալ հեռագիրը ստացանք.—

«Կարգ մը երեսփոխաններու Եըլտըզի հացկերոյթին չմասնակցելուն առթիւ գոհունակութիւն կը յայտնենք»:

ԹՐԹԱՀԱՑ յայտնի գրագէտ և «Անահիտ»ի խմբագրապետ Գ. Արշակ Չօպանեան որ այս պահուս Թիֆլիս կը գտնուի և հրապարակախօսութիւններ կը կատարէ, Դեկտ. 23ին ներկայացած է փոխարքայ կոմս Վօրօնցով Տաշքովի:

ԹԻՖԼԻՍԻ մէջ կարգ մը երաժշտասէրներ ձեռնարկած են հիմնելու Հայկական Երաժշտասիրաց Ընկերութիւն մը:

ԱՅՍ ԳԻՇԵՐ ժամը 2ին Սկիւտարի Արփանեան լսարանին մէջ եւ վաղը՝ ժամը 7 ու կէսին (Ը. Թ) Մագրիգիւղի Ազգ. վարժարանին մէջ տեղի պիտի ունենան Հնչակեան հրապարակային ատենախօսութիւններ, ուր պիտի խօսին ընկերներ՝ Սիւնիք, Արծրունի եւ ուրիշներ: Մուտքը ազատ է:

ԳՈՒՄ-ԳԱՓՈՒԻ ավելկանց Լուսաւորչեան վարժարանին մէջ այս գիշեր ժամը 3ին տեղի կ'ունենայ Ասպարէզմասէր ընկերութեան 2րդ լսարանը, ասմունքական ճոխ յայտագիրով մը:

ՄԱՏԹԷՈՍ ԱՂԱ ԲԷՇԻՐՃԵԱՆ կնքեց իր մահկանացուն: Ցուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի վաղը Սկիւտարի Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ:

ՍԿԻՒՏԱՐԻ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ շնորհակալութեամբ կը ծանուցանէ թէ հետեւեալ նուիրատուութիւնները եղած են յանուն աղքատ հիւանդաց: Դուրեան Սրբազանէն Ս. Խաչի տօնին առթիւ՝ 108. Տիկին Էլպիս Ճիգմէճեանի յուղարկաւորութեան առթիւ Տէր եւ Տիկին Մինաս էֆ. Ճիգմէճեանէ 95, Տիկին Պիւրիւնճիւքճեանի յուղարկաւորութեան առթիւ 20, Ցակոբ էֆ. Ճիգմէճեանէ՝ իր ամուսնոյն յուղարկաւորութեան առթիւ 100, Տիկին Սանդուխտ Պասմաճեանէ՝ իր ամուսնոյն Ա. Պասմաճեանի յուղարկաւորութեան առթիւ 10, Լեւոն էֆ. Դօնչէկիւլեանէ 60, Մ. Մալխասեան էֆ.է իր որդւոյն Ն. Մալխասեանի յուղարկաւորութեան առթիւ 40 եւ ուրիշ 5 դահ. Տիկին Փիստոս Մէրճանճեանէ իր ամուսնոյն Կ. Մէրճանճեանի մահուան քառասունքին առթիւ 5 օխա միս, Ս. Ցակոբայ տօնին առթիւ Տիկին Սօֆիկ Լ. Փափազեանի հոգւոյն համար իր զաւակները Տիկին Թէկղի Լ. Ճիգմէճեան մէկ ոչխար եւ 20 դահ. հացագին իսկ Լուսիգ Մ. Արմադանեան 20 դահ. հացագին, Տեարք՝ Քիւրքճիւեանիեան եղբարք, Գրիգոր էֆ. Մէլիտոսեան եւ ուրիշ մէկ մէկ ոչխար:

ՍՏԱՑԱՆՔ «Արեւելեան Մամուլի» եռամսեայ ճոխ թիւերուն երրորդը, բաւական հատոր մը, ուր յօդուածներ ունին բազմաթիւ ծանօթ գրագէտներ եւ գրագիտահեններ, ընկերական, գրական ուսումնասիրական եւ քերթողական նիւթերու վրայ: «Մամուլի» Պօլսոյ ղրկող-ծախողն է Ճէլալ Պէյ Խան, թիւ 4 Տիար Խաւրով Հալաճեանի:

** Ստացանք Երոտի «Ոմանց տարեցոյցը 1909 զաւեշտական տարեցոյցն» գիրքը, գինն է 1 ղրշ.:

ՓՈՔՐԻԿՆ ՄԻՍԱՔ Տ. ՓԱՇԱՅԵԱՆԻ անունով յանձնուած է մեզի քսան դահեկան, ի նպաստ Ս. Ցակոբայ Ուրբանոցի աղքատիկ սաներուն: Ստանալ այս դրամը Խմբագրութենէս:

ՊԷՇԻԿԹԱՇԻ Խորէն Նար պէյ Միսաթեան եւ Մաքրուհեան վարժարանին ի նպաստ վաղը Կիրակի ցերեկ Ցնվր. 11 ժամը 8ին (Ը. Թ.) վարժարանին վերնասրահին մէջ ամաթէօռ դերասաններու կողմէ Սանդուխտ Կոյս ողբերգութիւնը պիտի ներկայացուի, հինգ Արարուած եւ 1 պատկեր:

ՖՐՈՒՖՐՈՒ զաւեշտաթերթին 5րդ. թիւը հրապարակ ելաւ այսօր ճոխ եւ քրքջալից բովանդակութեամբ մը: Ի մէջ այլոց կան «Լիլա»ի մէկ զաւեշտականը Ռուսահայ յեղափոխականներու վրայ եւ մեծադիր լաւանկարը Եըլտըզի հացկերոյթին ի պատիւ երեսփոխաններուն: Հասցէ Ռոլք խան թիւ 16. տարեկան 54, վեցամսեայ 35 ղրշ. ԿԱՆԽԻԿ:

ԳԱԶԱԶԵԱՆ Ցակոբ էֆ.ի որդւոյն վաղամեռիկ Պր. Գէորգի մահուան քառասնօրէին առթիւ, յառաջիկայ Կիրակի 11 Ցունուար, եկեղեցւոյս աւագերէց Տ. Սարգիս քահանայ հանդիսացած է պատարագել:

Զայս ի գիտութիւն բարեպաշտ ժողովրդեան կը ծանուցանենք:

Ի դիմաց Թաղ. Խորհրդոյ

Վ. Ատենադպիր — Ատենապետ

Լ. Զամիչեան — Հ. Պալլարեան

Մագրիգիւղ, 9 Ցնվր. 1909

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԵԾ-ՄԻԹԻՆԿ

1) Համերաշխութիւնը Օսմ. Բառլամէնթին եւ երկրին մէջ. Ատենախօս՝ Բիեր Քիար (ֆրանսերէն): 2) Թուրք Ազատական կուսակցութեան ծրագիրը. Ատենախօս՝ Ֆայըք պէյ (թուրքերէն): 3) Հայկական գաւառներու այժմեան կարիքները. Ատենախօս՝ Վարդգէս Սերենգիւլեան: Տեղի կունենայ վաղը, կիրակի, Ցնվ. 11ին ժամը 8ուկէս (Ը.Թ.), Բերայի Ս. Երրորդութեան եկեղեցին:

Մուտքը ազատ է

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ

Դեկտ. 18ի գիշերը Բագուի Սիրք Թատրոնին մէջ մեծ շքով տօնուեցաւ Հայ Թատրոնի Կովկասի մէջ հաստատութեան յիսնամեայ յոբելեանը:

Թատրոնը ծայրէ ծայր լեցուն էր երկսեռ հայ հասարակութիւնով: Թատրոնի շէնքին ինչպէս դուրսը նոյնպէս ներսը զարդարուած էին կամարներով, դրօշակներով եւ գոյնզգոյն էլեկտրական լապտերներով:

Ժամը 8ը 20 անցած բեմ գալով Գ. Նիկողոս Բարամեան շեշտեց ընդհանրապէս Թատրոնի եւ մանաւանդ հայ թատրոնի ու բեմի անցեալը, ապա կանգ առնելով հայ թատրոնի վերջին 50 տարիներու վրայ, մանրամասն ծանօթացուց հասարակութեան թատրոնի նշանակութիւնը եւ ցանկութիւն յայտնեց կոչ ընելով հարուստ Բագուին որ սեփական թատրոնի շէնք մը կառուցանէ:

Ժամը 9ին վարագոյրը բարձրացաւ. Ներկայացուեցաւ Ց. Փուրքնէկեանի «Հաճի Սիւլէյման»ը, Սունդուկեանցի «Պէպօ»էն 3րդ արարը և «Մեծապատիւ Մուրացկաններ»էն 2րդ արարը: Ցետոյ սկսաւ «արամէօզ»ը:

Բեմը կը ներկայացնէր ժայռոտ հովիտ մը, որուն մէջ կ'երեւէր հանգուցեալ Ադամեանի, Պետրոսեանի, Թեւանցի եւ այլ թատրոնական գործիչներու գերեզմանատունը: Բեմը այնքան գեղեցիկ եւ բնական տեսք ունէր, որ հանդիսականներուն աչքին արցունքը կը փայլէր:

Ընդհանուր լռութեան մէջ Գ. Հայկ Բ. Տէր-Միքայէլեան առաջարկեց յարգել Ադամեանի յիշատակը: Հազարաւոր հոգի բարձրացան եւ իրենց գլուխները լուռ խոնարհեցին գերեզմանին առաջ:

Հայ բեմի ոգին (տիկին Սիրանոյշ) շրջագայելով ամայի գերեզմանատունը, կ'ողբար Հայ թատրոնի փշոտ, մաշող և յուսահատութեան ներշնչող ուղին, որու յուսահատական ճիչերը ապառաժի ետեւէն դուրս հանեց ուրուական մը (Գ. Վէզորգեան) որ աշխատեցաւ խեղդել յուսահատական ճիչերը. ինչպէս բեմը, նոյնպէս եւ հասարակութեան տրամադրութիւնը միանգամայն փոխուեցաւ սգահանդէսէն:

Այնուհետեւ սկսան շնորհաւորականները: Նախ օրուան նշանակութեան մասին խօսեցաւ Գ. Կարա Մուրզա, ապա տրամադրաւոր դերասանուհի տիկին Հրաչեայ: Շնորհաւորեցին եւ բարեմաղթութիւններ ըրին Ռուս, Թուրք, Վրացի և Հրեայ թատրոնական գործիչներու եւ դերասաններու ներկայացուցիչները:

Ցետոյ ճառեր խօսեցան մամուլի եւ հանրային մարմիններու ներկայացուցիչները եւ կարդացուեցան շնորհաւորական հեռագիրներ:

Ժողովուրդը կէս գիշերը երկու ժամ անցած մեկնեցաւ ուրախ տպաւորութեան տակ:

×

Դեկտ. 23ին Բագուի նոյն թատրոնին մէջ տեղի ունեցաւ յայտնի դերասան Վրոյրի բեմական գործունէութեան 25 ամեայ յոբելեանը: Ներկայացուեցան «Դաւաճանութիւն»ը, տրամը, Մոլիէրի Աքահը եւ Պարոնեանի «Պաղտասար աղբար», որոնց գլխաւոր դերերը կատարեց Վրոյր, ցոյց տալով իր արուեստագէտի անհման շնորհքը: Ցետոյ սկսան շնորհաւորութիւնները եւ ճառերը: Յոբելեարը բեմ եկաւ Տիկ. Սիրանոյշի հետ, բուռն ծափերու միջեւ: Կարդացուեցան բազմաթիւ հեռագիրներ որոնց մէջ կար նաեւ Իզմիրլեան Ս. Պատրիարքին հետեւեալ հեռագիրը.— «Առաքելով մեր հայրական շնորհաւորութիւնները ձեր յոբելեանի առթիւ՝ Հայ բեմին եւ գրականութեան նուիրած ձեր անգնահատելի ծառայութեանց համար, որոնց կը մաղթենք յաջողութիւն, կատարելու նաեւ յիսնամեակը»:

ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Ննունդին երկրորդ օրը, պաշտօնական ընդունելութեան առթին, Տ. Տ. Մատթէոս Բ. Կաթողիկոսին մօտ հաւաքուած էինք Պատրիարքարանի գահլիճը: Խօսակցութեան միջոցին, ներկաներէ շատեր փափաքեցան իմանալ թէ Ն. Վեհափառութիւնը ե՞րբ մեկնելու մտադիր է,—անշուշտ ըղձալով որ՝ որչափ կարելի է, շատ մնայ հոս մեր սիրելի Հայրապետը: Վեհափառը պատասխանեց ապէս—«Գարնան, դէպ ի Մայիսին. քէ մը կազդուրուիմ»:

Ընդունելութենէն վերջ երբ կը մեկնէինք, ճամբան Պատրիարքարանի քարտուղարներէն մէկը հարցուց ինծի վըրտարեկ կերպով թէ՝ ի՞րա՞ւ է թէ Ն. Վեհափառութիւնը ֆիզիքական տկարութիւն ունի եւ թէ քանի մը բժիշկներ «թաբոր» տուած են որ Ս. Հայրապետը չկրնար տոկալ Ս. Էջմիածնի կլիմային: «Այդպէս բան մը չիմացայ եւ չեմ կարծեր որ ճիշդ ըլլայ, բայց կը հասկնամ», ըսի: Եւ նոյն գիշերն իսկ դիմեցի այն բժիշկներուն որոնց անունները յիշուած էին, որոնք որպէս թէ տուած են եղեր կարծեցեալ «թաբոր»ը: Առաջին անգամ գտայ Տքթ. Նազլեան էֆ.ն որ բացարձակապէս հերքեց: Ապա Տքթ. Թորգոմեան էֆ.ն տեսայ որ նոյնպէս հերքեց եւ նոյն իսկ վստահեցուց զիս թէ՝ ինք յատկապէս գացած եւ երկարօրէն քննած է Ն. Վեհափառութեան առողջական վիճակը, որ բնաւ հոգ պատճառելիք բան մը չունի: Ուրեմն... ո՞վ է այս չինծու լուրին հեղինակը, որուն անշուշտ սխալմամբ, արձագանգ եղած էր հետեւեալ օրը տեղական թերթ մը:

ՄԻՀՐԴԱՏ ՀԱՅԿԱԶՆ

ԿԵԴՐ. ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԲԱՐԵԿԱՐԳՈՒԹԻՒՆԸ

Կեդրոնական վարժարանի խնամակալութիւնը հրատարակութեան տալով հետեւեալ շրջաբերականը կը փափագի յառաջ բերել հայ մամուլին մէջ ընդհանուր վիճաբանութիւն մը այն ուղղութեան վրայ, զոր պէտք է առնէ վարժարանը եւ այս ուսումնական ծրագրին մանրամասնութեանց վրայ, որուն պէտք է հետեւի այսուհետեւ ազգային մէջ:

Յայտնի է թէ ժողովուրդին մէջ մինչեւ ընդհանուր հոգածութիւն մը զգացուած է այս հաստատութեան նկատմամբ եւ ի մասնաւորի Կեդրոնականի հին շրջանաւարտներուն կողմէ, որոնց կը միանան անոնք որ ազգային տեսակէտով բարձր կրթարանի մը Պոլսոյ մէջ գոյութեան արժէքը կը նախատեսեն ապագային համար:

Այսպիսիներուն կը յիշեցնենք որ Կեդրոնական վարժարանը այլեւս չունի այն համեմատաբար առատ հասոյթները որոնք Պոլսոյ ջարդէն առաջ հնարաւոր կ'ընէին մեծածախս պիւտճէի մը հաստատումը, եւ եթէ կան, ինչպէս մեզ հաղորդուած է, նախկին շրջանաւարտներ որոնք այսօր ունեւորի վիճակը կը վայելեն եւ այլ բարեսէր ընկերներ ունինք, բայց իրենց յայտարարութեան, դրամապէս պիտի օժանդակեն վարժարանին բարձրացման եթէ այդ հաստատութիւնը Պոլսէն դուրս վայր մը փոխադրուի. խնամակալութիւնը կը կարծէ որ փոխադրութիւնը մօտիկ ապագայի մը մէջ հնարաւոր ընելու աշխատելով հանդերձ, գործ մը որ շատ դժուար է, եւ որ միայն ազգովին կատարուելիք բան մըն է, այժմէն իսկ այդ բարեսէր ազգայինները կրնային միանալ խնամակալութեան հետ վարժարանին գիտական մակարդակը դրամական օժանդակութեամբ բարձրացնելու համար: Գործակցութեան եղանակները բազմաթիւ են եւ որոնցմէ մին է, զոր օրինակ, գիտութեանց եւ կամ գրութեանց այս կամ այն ճիւղին ուսուցումը ապահովել մշտական աթոռի մը այսինքն թոշակի մը հաստատմամբ: Ասկէ զատ բարեգործութեանց համար ալ տեղ կայ վարժարանին մէջ. զոր օրինակ, վերանորոգել գրադարանը, բոլոր կահ կարասիները որովհետեւ առանց 25 տարիէ ի վեր գործածուելով, այսօր ծակ, կոտրած, անպատշաճ բաներ դարձած են. ձեռնարկել աշակերտներուն յատուկ ճաշարան մը որ ներկայ վիճակին մէջ շատ անգոհացուցիչ է, նոյնը ընել ուսուցիչներուն ճաշարանին մասին որ ամէն տարի նոր գրքեր հատնելով միայն կրնայ հնարաւոր ընել ուսուցիչներուն իրենց մասնագիտական մակարդակը բարձր պահելու:

Խնամակալութիւնը հարկ կը համարէ յայտնել նաեւ թէ, մինչ ի սկզբան, հաստատման առաջին տարիներուն մէջ, վարժարանը ձրիավարժ աշակերտ գրեթէ չունէր, հետզհետէ գալով յառաջացման նպաստաւոր այս կացութիւնը փոխուելով այսօր վճարող աշակերտ գրեթէ չունի: Ձրիապէս ընդունուած աշակերտներ կան որոնք ոչ ուտելիք ապահով հաց եւ ոչ ալ պառկելիք հաստատ տեղ ունին. այս ալ ուրիշ դաշտ մը կը կազմէ բարեգործութեան: Մեծ պէտք մըն ալ կը զգացուի նոր բնագիտական գործիքներու եւ աշխարհագրական ու բնապատմական քարտէսներու հաւաքածոյի մը:

Վարժարանիս բարեկամ հին շրջանաւարտներուն ինչպէս եւ բարեսէր բոլոր ազգայիններուն աչքին տակ փոխադրենք ներկայ վիճակը դնելով Խնամակալութիւնս կը կարծէ որ բարեգործութեան ժամանակը եկած է, քանի որ կը մտադրուի չգոհանալ եղած բարեկարգութիւններով եւ այս Հայ կրթարանը ամէն տեսակէտով ի հիմանց բարեկարգելու ձեռնարկել յառաջիկայ Սեպտեմբեր 1ին:

ԽՆԱՄԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

ԹԱՏՐՈՆ ԳԱԶԻՆՕՔԷՕ

ԱԲԵԼԵԱՆ-ԱՐՄԷՆԵԱՆ ԽՈՒՄԲ

ՎԵՐՋԸՆԹԵՐ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կովկասահայ խումբը, այս երկուշաբթի գիշեր կուտայ իր վերջընթեր ներկայացումը, ի պատիւ խումբին կարողագոյն դերասաններէն Պ. Ոսկանեանի։ Խաղն է Ֆիլիպի գերման հեղինակին «Հանրութեան բարեկամները», երգիծաւոր դրամը եւ «Դիւթական հնչիւններ», մէկ արար դրամը, զոր թարգմանած է Պ. Ոսկանեան։ Գինները սովորական. ո՛չ չքահանդէսի գիներով։

ՀԱՅ-ԲՈՂՈՔԱԿԱՆ ԲԵՄ

Վաղը պիտի քարոզեն.—

Բերայի Ս. Երրորդութեան եկեղեցին մէջ ժամը 5ին Վեր. Ս. Գ. Շահինեան։

Սկիւտարի մատուռին մէջ ժամը 5.30ին Բրօֆ. Հ. Յ. Ճէճիզեան։

Կէտիկ Փաշայի Ամերիկեան վարժարանին մէջ (Լանկայի եկեղեցիի պաշտամունք) ժամը 5.45ին Վեր. Գ. Տէմիրճեան։

Պալաթ-Հասքէօյի մատուռին մէջ ժամը 5.15ին Վեր. Յ. Գ. Գրիգորեան։

Խասգիւղի մատուռին մէջ ժամը 3ին Վեր. Ս. Յ. Զարիկեան։

*** Երիտ. Քրիստ. ընկերակցութեան աղօթաժողով.

Գում-Գափուի Բէթէլին մէջ ժամը 9.30ին։

Սկիւտարի մատուռին մէջ ժամը 3ին նիւթ Երբ. 5.7

ՆԵՐՔԻՆ

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԵԱՆ յանձնաժողովը իր նիստերը սկսաւ։ Իրեն ատենապետ ընտրեց Շէֆիք պէյը։ Այս յանձնաժողովը թէեւ մեծագոյն մասով լաւ տարրերէ բաղկացած է, սակայն իր մէջէն քրիստոնեաները դուրս ձգելուն համար, դժգոհութիւն կայ մանաւանդ Յոյներուն մէջ։ Այս առթիւ բաւական վէճ եղաւ Յոյն եւ Թուրք երեսփոխաններուն միջեւ։ Թուրքերը յայտնեցին թէ քրիստոնեայ կայ, օրինակի համար Հայերէն ընտրուած է Ցաւքոր էֆ. Գապիկեան։ Սակայն Յոյները ասոր պատասխանեցին քմծիծաղով մը թէ "Հայերը արդէն Հայ չեն համարեր Գապիկեանը"։ Նոյն իսկ Քոզմիտի էֆ.ն որ վերաքննութեան առաջարկին տէրն էր դուրս ձգուած է։ Վերաքննութեան յանձնաժողովը սկսաւ իր աշխատութեան եղանակը որոշել։ Առջի օրուան նիստին մէջ անդամներէն Եուսուֆ Քէմալ պէյ յարեց թէ հարկ չկայ հին օրէնքը առնելով բարեփոխութիւններ ընել, այլ պէտք է սահմանադրական ամէն սկզբունք անջատ անջատ առնել եւ անոր վրայ հիւսել տրամադրութիւններ. օրինակի համար վեհապետական իրաւունքներու հարցը, ժողովրդապետութեան հարցը, նախարարներու պատասխանատուութեան հարցը անջատ անջատ պէտք է ուսումնասիրել եւ կազմել։ Ասկից զատ, Քէմալ պէյ յայտնեց թէ Եւրոպացիք Օսմ. օրէնքներուն մասին գոցած են. Եւրոպացիք կ'ըսեն թէ քաղաքակրթական օրէնքներ չունին Թուրքերը, հետեւաբար պէտք է այս ճիւղին ոյժ տալ, եւ օրէնսդրութիւնը անջատել կրօնականութենէն, որուն կապուած է այժմ. այսպէսով միայն կարելի պիտի ըլլայ ըսել "քափիթիւլասիոն"ներու խնդիրը կարգադրել, որովհետեւ այդ առանձնաշնորհումները ձեռք բերած են օրէնքի չգոյութեան առարկութիւններով։ Քէմալ պէյ այս մասին խնդրեց կրօնաւոր անդամներէն աշխատիլ եւ անոնք ալ համամիտ գտնուեցան։ Յանձնաժողովը որոշած է այնպէս մը վերաքննել օրէնքը որ ժողովրդապետութիւնն ու Սահմանադրութիւնը ամուր հիմերու վրայ դրուին եւ վեհապետական քմահաճոյքներէ կախում չունենայ Խորհրդարանը։

Կ'ըսուի թէ Սուլթանը դիտողութիւն ըրեր է թէ հարկ չէր Սահմանադրութեան վերաքննութիւնը։ "Իմ մասիս ես առարկութիւն չունիմ, ըսեր է Սուլթան Համիտ, բայց յաջորդներս կրնան դիտողութիւն յարուցանել վեհապետական իրաւանց սահմանափակման համար"։ Այս խօսքերով, կը հաւաստեն թէ, Սուլթանը դժգոհութիւն մը չէ որ յայտնած է, այլ իր դիտողութիւնը ըրեր է բարեհաճակամ ձեւով մը։

ՍՈՒԼԹԱՆԸ հիւանդ ըլլալով երէկ ալ դեսպաններ չընդունեց իր ներկայութեան։

ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ ՄԷՋ ԱՒԱԶԱԿՆԵՐԸ.— Պիթլիսի կուսակալութիւնը Յուլ. 5 թուով կը հեռագրէ թէ Ապլէ գաւառակին Շէյխան Աշիրէթին մարդիկը Սղերդ գիւղէն զինաթափ եղած են։ Մուշի բնակիչներէն 2 եւ Պիթլիզէն 10 հոգի, որոնք դատապարտուած էին ասկէց առաջ, կառավարութեան անձնատուր են։ Րէճէպ Չավուշ եւ վեց ընկերներն ալ Մուշ երթալով զինաթափ եղած են։ Ուրիշ 14 աւազակներ ալ անձնատուր եղած եւ իրենցմէ չորսը զինաթափ եղած են։ Կուսակալութիւնը հանրային իրաւանց տեսակէտով ներեց ասոնց, իսկ անձնական դատախազներ ազատ պիտի ըլլան դատի դիմելու։

ՏՈՒՐՔԵՐՈՒ ԳԱՆՁՈՒՄԸ.— Վանէն գրուած էր հայերէն թերթերուն թէ Ներքին գործոց նախարարութեան հրահանգով հարկահաւաքները հին բռնութիւնները եւ խոշտանգումները կը շարունակեն։ Պաշտօնաթերթը կ'ըսէ թէ Ներքին գործոց նախարարութիւնը առանկ հրահանգ մը տուած չէ, ընդհակառակը, հեռագրած է Վան եւ ուրիշ կարօտ գաւառները որ օրինական սահմաններէն մէկ կարելի դիւրութիւնները ընծայուին ժողովուրդին, տուրքերու հաւաքման մասին։

ԽԱՆԵԱՅԻ կուսակալ անուանուեցաւ Միջագետքի նախորդ քննիչ Նազըմ փաշա։

ՄՈՒՇԻ կառավարիչի օգնական կարգուեցաւ Քարասիի Իտարէի ժողովին նախորդ Ա. քարտուղար Գառնիկ Ֆիքրի էֆէնտի։

«ՕՍՄ. ԱՂՔԱՏԱՍԷՐ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ» անունով մարմին մը կազմուած է պատժական Բ. Դատարանին նախագահ Թահսին պէյի նախաձեռնութեամբ, որուն նպատակն է առանց ազգի խտրութեան, աղքատներն ու որբերը Համազգային Անկելանոց կամ Տար-իւլ-Աճզէ զրկել եւ կամ անոնց դարման մը տանիլ։ Այս բարեսիրական մարմնոյն իր հովանաւորութիւնը տուած է գահաժառանգ Րէշատ էֆէնտի։

ՍԵՐՊԻՈՅ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ.— Պատերազմական նախարարին նախագահութեամբ պատերազմական խորհուրդը կը շարունակէ իր խորհրդակցութիւնները, որոնց կը մասնակցին նաեւ զինուորական քննիչները։ "Բրավտա" սերպ թերթը կը գրէ.— Եւրոպայի ժողովուրդները խաղաղութեան կը բաղձան։ Բայց Սերպիա հաստատապէս որոշած է ցոյց տալ թէ երկրին համար երբէք խաղաղութիւն չի կրնար ըլլալ, ցորչափ Պոսնայի խնդիրը ի նպաստ Սերպիոյ չլուծուի։ Եթէ Սերպիա խաղաղութիւն չունենայ, Եւրոպա ալ չի կրնար ունենալ։ Սերպիա ո՛չ մէկէն կը վախնայ։ Կամ ա՛ն է որ Եւրոպա կը ստիպէ Աւստրիան՝ Սերպիոյ ներքին խաղաղութիւնը ապահովել, եւ կամ խնդրոյ տակ կը մնայ Եւրոպայի խաղաղութիւնը։

Սերպիոյ եւ Գարատաղի կողմէ Բ. Դրան պաշտօնապէս բողոք եղաւ Աւստրօ-Թուրք համաձայնութեան համար։

ԲՈՅՔՕԹԸ.— Անհիմն է ա՛յն լուրը թէ Բոյքօթը մեղմացած է Աւստրիոյ դէմ։ Թրիէսթէէն Կ. Պոլիս հասնող Աւստրիական շոգենաւը նաւահանգիստին մէջ կը սպասէ առանց պարպուելու, թէեւ կառավարութեան կողմէ յանձնարարուած վաճառքներ ալ կան մէջը։ Բոյքօթի յանձնաժողովին նախագահը յայտարարեր է որ բոյքօթը ա՛յն ատեն միայն պիտի դադրի, երբ համաձայնութիւնը կատարուած ըլլայ Աւստրիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ։ Տրապիզոնի առջեւ նոյն խառնութիւնը. Պալգանեան երկիրներու վաճառքներն ալ ցամաք չեն հանուիր։

Աւստրիական դեսպանը կրկին բողոքեց այս եղածներուն դէմ, եւ Եպարքոսը նոր հրամաններ տուաւ Ներքին գործոց նախարարին։

ԽՏԻՎ Աբբաս Հիլմի փաշայի գահակալութեան տարեդարձին առթիւ, անցեալ շաբթու խանդավառ ցոյցեր եղան Եգիպտոսի մէջ ի նպաստ Սահմանադրութեան։ Առաջին անգամն է որ ժողովրդային հանդամանք մը տրուեցաւ ցոյցը։

ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ.— Մանաստըրի կուսակալութիւնը գրած էր որ Պուլկար, Յոյն, Սերպ եւ ուրիշ հասարակութեանց վերաբերող ընկերութիւններ ինքզինքնուն իրաւասութիւն մը տալով, իրենց ժամանակաւոր կառավարութեան կարգ մը զեկոյցներ եւ դիմումներ կ'ընեն, եւ հարցուցած էր թէ ատոնց մասին ի՞նչ տեսակ ընթացք մը պէտք է բռնել։ Ներքին գործոց նախարարութենէն զեկուցուեցաւ ամէն կողմ թէ կառավարութեան աչքին պաշտօնական հանդամանք չունեցող եւ այս կամ այն կերպով կազմուած այդ կարգի ընկերութիւններու դիմումներն եւ զեկոյցները պէտք չէ որ նկատի առնուին։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ զրկուելիք քննիչ յանձնաժողովի մասին խօսելով "Իգտամ", կ'ըսէ թէ առանկ յանձնաժողովներու առաքումները արդիւնաւոր չեն ըլլար, եւ թէ պէտք է անմիջապէս պաշտօնանկ ընել գէշ պաշտօնեաները, պէտք է պատժել զանոնք։ Իսկ եթէ բնակիչներն են յանցաւոր, այն ատեն ինչի՞ կը ծառայէ յանձնաժողովի առաքումը, որուն անդամները կոչուած չեն վարչական մեթոտները ուսումնասիրելու եւ փոխելու կ'ըսէ։

ՆԱԽԱԶԳՈՒՇՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՊԷՏՔԸ.— «Սէրվէթ» ըսելով թէ Թուրքեւաւստրիական համաձայնութեան առթիւ թէեւ Ռուսիա գոհ չէ մնացած, բայց ամէն պարագայի մէջ պէտքը կը հաշուէ որ Պելկրատի եւ Չէթինեէի բարեկամական աչքով նայելով հանդերձ, Թաշլըճայի գաւառը զինուորական զօրաւոր գրաւման մը տակ պահուի։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԽՏԻՎԻՆ ԴԷՄ ՉԱՐԱԿԱՄՈՒԹԻՒՆ. Խտիվը մասնաւոր կառախումբով Թանթայի կայարանը մտած ատեն վագոնի մը տակ պայթում մը տեղի ունեցաւ։ Նախապէս կարծուեցաւ թէ ատիկա Խտիվին համար եղած է, բայց վերջը հաստատուեր է թէ ատիկա պարզապէս զուգադիպութեան մը արդիւնք է, եւ թէ ուրիշ բեռնակիր կառախումբ մը կեցնելու համար "քափսիւլ" դրուած է գծին վրայ։

ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՆԷՃԻՊ ՄԷԼՀԱՄԷԻ ՀԵՏ.— «Սէրվէթ»ի խմբագիր մը բանտ երթալով տեսակցութիւն մը ունեցած է Նէճիպ Մէլհամէի հետ։ Զարագոր սրխման ու յայտարարութիւններն ըրած է. «Ձերբակալութիւնս օրէնքի համաձայն չէ։ Արդէն պատերազմական պաշտօնատունը՝ ուրիշներու պէս բանի կերպով չտարուեցայ։ Իմ ուզելովս եկայ։ Ամէն ոք ի՞նչ կ'ուզէ թո՛ղ ըսէ, իմ անցեալս արատաւոր չէ եղած։ Ես Բարիզ, Պուլկարիա եմ. գտնուած ատենս իրական ծառայութիւններ մատուցած եմ կառավարութեան։ Ասկէ նաեւ կայսեր վրայ եղած յարձակման ատեն կազմուած յանձնաժողովին նախագահ եղայ, բայց կարծուածին պէս վայրենաբարոյ գործեր չկատարեցի։ Ընդհակառակն շատ մը անիրաւուածներ ազատեցի։ Գալով ամբաստանութիւններուն եմ., ատոնք բնէ աւելի այն ատեն հարցաքննութեամբ զբաղած Նէճմէտտին մոլլային պէտք է հարցնել, վասն զի ես այնտեղ կատարուած քննութեանց թերութիւնները կը լրացնէի. Ինծի անջանքներ տրուեցան, ատոնք աւելի այդ մարդուն գործերն էին որ այժմ գերագոյն ատեանին մէջ տեղ գրաւած է եւ այսօր իր անուաշ առաջքներուն ի վարձատրութիւն Պաշտօնական կուսակալութեան պէս կարեւոր դիրք մը ձեռք ձգելով, կրցած է ամէնուն ուշադրութենէն հեռու պահել ինք զինքը»։ Նէճիպ Մէլհամէ յետոյ հերքած է Սուրիոյ մէջ ձի մը գողցած ըլլալը, եւլն.։ Յետոյ յաւելած է. «Ինծ գրամ ուզեցին, ըսին թէ եթէ ուզած գրամնին տայի, 24 ժամուան միջոցին զիս ազատ պիտի արձակէին։ Ուզուած գրամն է 1500 ոսկի։ Այս գրամը Օսմ. Մ. եւ Յ. Քօմիթէէին հետ մէկ եղած հայ քօմիթէին պիտի տրուէր եղեր (.՚.՚) Նոյն իսկ այս մասին թէզքէրէ մը գրած եմ իրենց։ Այդ թէզքէրէն քովս կը մնայ զոր դատարանին ցոյց պիտի տամ։ Այդ գրամը գեր-հազարապետ Ֆէհմի պէյի, ալայ էմինի Իհսան պէյի, որ այժմ Դ. զօրաբանակ գացած է, Ա. զօրաբաժնէն հազարապետ Խալիլ պէյի ներկայութեան ուզուած է։ Թուղթն ալ առանց ներկայութեան գրուած է։ Ատոնք ալ վկայ են։ Տակաւին ուրիշ շատ մը գործեր կան։ Դատարանի ներկայութեան ամէն բան պիտի յայտնեմ։ Արդէն ես այսօր Միութեան եւ Յառաջդիմութեան քօմիթէին անունով շարժող եւ Շէրէֆ փողոցը գտնուող անձերուն մեծ մասը կը ճանչնամ։ Տօքթ. Նուրէտտին պէյ, Բահմի պէյ, Հուգուգը Ումումիյէի անօրէն Ալի Սայիպ պէյ, Հայտար պէյ, Նուրէտտին պէյ եւլն. ատոնք բռնակալութեան շրջանին Պոլիս դարձնողը ես էի»։

"ՇԷՐԻՖ ՓՈՂՈՑԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ".— "Հուգուգը Ումումիյէ" այս վերնագրով յօդուած մը մէջ կ'ըսէ.— "Շէրիֆ փողոցի ապօրէն կառավարութիւն անունով միայն կրնանք որակել այս կեդրոնատեղին (Օսմ. Քօմիթէէին ակնարկել կ'ուզէ) որ ամէն գործի մէջ իր քիթը կը խօթէ, կառավարութիւնը իր քմահաճոյքին մէկ գործիքը ծառային պէս կը գործածէ, իր գծած նպատակներուն եւ անձնական շահերուն համար ամէն կերպ խայտառակ միջոցի կը դիմէ, երկրին մէջ իրմէ զատ ուրիշ ոչինչ կը տեսնէ, եւ ազատական գաղափարներով սնուցուած ու ազգին փառաց ու գոյութեան պահպանութեան նուիրուած ընկերակցութիւն մը ջնջելու նման ատոնեն ծառայութիւններու մէջ կը գտնուի։ Մենք չպիտի զբաղինք այս մարմնին կոր ընթացքներով։ Միայն կը հարցընենք թէ ազգին հայրենասիրութիւնը գրգռելով հարիւր հազարաւոր ոսկիները ո՞ւր կը ծախսէ։ Միգի դէմ ըլլալու ... ճնշողներու մէջ գտնուող խափիէնե՞ր հայթայթելու կը գործածէ։

ԼԱՀԷՅԻ իրաւարար ատենին Օսմ. կառավարութեան կողմէ միացուն անդամ նշանակուեցան Աւեւար. նախարար Գաբրիէլ էֆ. Նորատունկեան, դատական նախարար Մանիասի զատէ Րէֆիգ պէյ եւ ծերակուտական Նօրատիօս էֆ.։

«ՖԷՏԱՔԵԱՐԱՆ ՄԻԼԼԷԹ»ի ընկերակցութեան անդամներէն ոմանց հարցաքննութիւնը կը շարունակուի սակայն Ռահմէ՞ի օր լաւեցան յայտարարութիւնները Պահրի փաշայի որ բաւ թէ ն եւ է ընկերակցութեան կողմէ խռմէ գրամ չէ ուզուած։

ԴՈՂՑՈՒԱԾ ԴՐԱՄՆԵՐԸ. — Պալըգբազար, Նեվշէհիր խանէն գողցուած գրամներէն 1400 ոսկին երէկ առաւօտ մասամբ գտնուեցան Ասլան խանը, Քօչկակար Փոքոի խանութին մէջ։

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ Շէֆիք էլ-Մուէյյէտ պէյի մասին եղած ամբաստանութիւնը հաստատուած չըլլալով, վերահաստատուեցաւ իր պաշտօնին մէջ։ Իր մասին նամակներ կը ստանանք, որով կ'ըսեն թէ Շէֆիք էլ-Մուէյյէտ պէյ պարկեշտ եւ ուղղամիտ ազատասէր անձնաւորութիւն մըն է, եւ ուրախալի է որ կ'ըսեն, իրեն դէմ եղած ամբաստանութիւնները չեն հաստատուած։

ՀԱՅԻ ԴԻՆԻՆ գիւղիման մասին խորհրդակցութիւն կատարուեցաւ քաղաքապետական պաշտօնատան մէջ։ Հաստատուած է թէ եթէ փուռի բանուորներուն որոշուած աւելորդը չի տրուի փուռապաններու կողմէ, կարելի պիտի ըլլայ հացին գինը 5 փրդ. վերցնել։

ԲԵՐԱՅԻ ԹԱՂԱՊԵՏԱԿԱՆ խորհրդոյ ընտրութիւնները վերջացան աջի օր։ Ընտրուեցան 5 հայ. 4 թուրք եւ 3 յոյն անդամներ։ Հայերն են՝ Մարգար Ովնեան, Նշասաճեան, Արամ էֆ. Քիւրքճեան, Պօղոս Շէրպէթեան եւ հանդուցեալ Յովհ. Թորոսեան էֆէնդիներ։ Թուրքերն են՝ հաճի Իհսան պէյ, Էսհէմ պէյ, Մուսթաֆա էֆ. եւ Հիւսէյին Հազզր էֆ.։ Յոյներն են՝ Լէօն Դոգմանով, Պաղչէվանօզլու եւ Թէօլօղի էֆէնդիներ։

ՏԱՐ-ԻՒԼ-ԽԱՅՐԻ ՄԻՋԱԴԷՊԸ. Տար-իւլ-Խայրի ուսանողները Տնօրէնի օգնական Սէրվէթ պէյի դէմ ատելութիւն կը սնուցանէին իրենց վար նիշ դրած ըլլալուն համար։ Սէրվէթ պէյ ինքնաբերաբար հրաժարած էր։ Երկու օր առաջ սակայն երբ վարժարան գնաց կարգ մը թուղթեր առնելու, ուսանողները անոր վրայ յարձակեցան, անխնայ կերպով ծեծեցին եւ քալթօն պատռեցին։ Յանցաւոր աշակերտները վտարուեցան։

ՊԱՐՍԻԿ ԱԶԱՏԱԿԱՆՆԵՐԸ փայլուն յաղթանակ մը տարած են։ Յուլ. 20 թուով (Ն. Ի.) հեռագրէ մը կ'երեւայ թէ Սահէտ խանի բանակը Դավլէթի մէջ երեք անգամ յարձակում գործած է թէեւ, բայց երեք անգամն ալ մեծ կորուստներ տալով ետ նահանջեր։

ՄԵՐԱԿՈՅՑԻ ՆԱԽԱԳԱՀ Սայիտ փաշա Նշան-Թաշըի իր կալուածի ասուրէին 120,000 ղրշ.ի պարտք մը ունի։ Հարկահաւաքներ մինչեւ այժմ 10 փր. իսկ չեն կրցած առնել։

ԿՐԵՏԷԻ ԽՆԴԻՐԸ.—Կ. Պոլսէն կը հեռագրեն թէ տասնըմէկ թուրք քօմիթէներ եւ միութիւններ կազմուած են Կրէտէի խնդիրը միշտ վառ պահելու եւ Յունաստանի հետ անոր կցումը արգիլելու համար։

ՍԱՄՍՈՆ. Գիւմիւշէն Ադօ անուն մէկը ընտանեօք Տիւրպէքիր գացած ատեն, ճամբան իր աղան Հայկը եւ ուղեկից մը Առաքել ցուրտէն մեռած են։

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ Պոլիս այցելութեան մասին հետեւեալը կը հեռագրուի Լոնտոնէ.— Նպատակաւոր է այն լուրը թէ Էտուարտ թագաւոր մտադիր է գարնան այցելել Պոլիս։ Ո՛չ միայն իրական հիմ չունի այս լուրը, այլ նաեւ քաղաքական տեսակէտով բոլորովին անխոհեմ կը համարուի։

ՄՈՒՍՈՒԼԻ ԿՈՒՍԱԿԱԼ անուանուեցաւ Պիթլիսի կուսակալ Րէշիտ փաշա։

ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԻ պաշտօնեաներու փոխադարձ օգնութեան Միութիւնը կազմակերպած է բանախօսական ցերեկոյթ մը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, «Սօսիէթա Օբէրայա»ի սրահին մէջ։ Պիտի բանախօսեն Պ. Բիքա Բիյյաս եւ Բիւ Թէվֆիգ պէյ, համերաշխութեան վրայ։

ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ ԲՌՆԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԿԷՅՎԷԻ ԲԱՆՏԷՆ

Մեծ. Խմբագրապետ «Մանզումէ»ի

Յուլիս 11էն ի վեր թերթերուն մէջ գրուած հակասահմանադրական սպառնքներուն կը հաւատայի եւ նիւքնապէս կը ցաւէի ենթակայ անձերուն մասին։

Ես ալ փոյթէցի այդ պատիւը։ Հ. Յ. Դաշնակցութեան անդամ ըլլալով կարողութենս համեմատ թէ՛ լսարաններու մէջ եւ թէ՛ գործաւորական միութեան անդամներուն բացատրած իմ սահմանադրութեան պահանջները. գիւղիս մանաւանդ բանուորները տեսնելով որ մեր բանախօսութիւններէն լաւ օգտուելով օր մը պիտի կրնան իրենց իրաւունքները պաշտպանել՝ որով իրենց նախկին անխղճութիւնները չպիտի կրնան ի գործ դնել՝ սկսան տեղական Էնճիւմէններին դէմ գանգատիլ իրենց նպատակին հասնելու համար կառավարութեան բռնաբեցին թէ մանուկներուն վրայ յարձակիլ ենք. բանախօսները՝ յարձակիլ ներկայացուցած են. կ'ուզեն ազատութեան ձայնը խեղդել, որպէս զի իրենց չարաշահութեանց մէջ կարենան յաջողիլ։ Պաշտօնապէս բողոքողներէն է մանրամասնէր Խրիմեանի էֆ.։ Մեզ հանդէպ ներկայացուցած վկաներէն երեքն ալ իր մանկարանին տերէքթէօռներն են. իր բողոքագրին վրայ կառավարութեան կողմանէ կոչնագիր եկաւ. գացի հարցաքննուեցայ առանց վկաները լսելու եւ տակաւին դատավարութիւն չեղած բանտ նետեցին զիս։ Ինծ'ւ տարբերութիւն չկայ բռնապետութեան եւ բառական ազատութեան մէջ։ Առանց դատուելու բանտարկուիլ, աշխարհի ո՞ր օրինագիրքին մէջ գրուած է։ Աւելին կայ։ Երբ բարեկամներ ինծի այցելեցին, խըռախ արգիլեցին որ ըսա՛ւ Հայերէն չխօսուի. երբ բողոքեցի բանտի տնօրէնին՝ «հրաման է» պատասխանեց։ Կ'ուզենք գիտնալ թէ օրէնքէն զատ տակաւին հրաման կա՞յ. այդ պաշտօնեաները ուստի կ'առնեն այդ հրամանները . . . ։ Չի մոռնամ ըսելու որ գրաքննութեան կեդրոնը Կէյվէ հաստատուած է. երկաթ մը գրեցի գիւղ ղրկելու համար, ամէն մէկ տողին թարգմանութիւնը խնդրեցին։ Պոլսոյ Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատասխանատու մարմնին հեռագիր մը ղրկած ժամանակս աչքէ անցուցին զայն. հեռագիր, նամակ եւլն. ազատ չենք ամենց գրաքննութեան բովէն անցընելու հասցնել իր տեղը։ Այս օրերս հեռագիր մը ղրկեցի եւ տակաւին պատասխան մը չառի։ Բանտի մէկ Թուրք ընկերս պարզուած անարդար տեսարանէն յուզուած՝ «Կէյվէէն տխուր աղաղակ մը» վերնագրով յօդուած մը գրեց։ Եթէ կարող ըլլայի ուղղակի Օսմ. Երեսփ. Ժողովոյ կը գրէի։ Խնդրե՛մ հաճեցէք մեր երկուքին թարգման հանդիսանալ Պատ. օրաթերթին մէջ։ Կը փափաքինք որ Շէֆքը էֆ.ի յօդուածը թարգմանուի, որով մեծ ծառայութիւն մատուցած պիտի ըլլաք Կէյվէի գաւառին։

ՎԱՐԴԱՆ Պ. ՋՈՒՄԵԱՆ

Նոյն Թուրք բանտարկեալին նամակն ալ ստացանք։ Ան ալ կը կրկնէ ինչ որ գրուած է արդէն։ Ասկից զատ կը գանգատի Կէյվէի գայմագամէն, քարտուղարէն, ինչպէս նաեւ կարգ մը դատական պաշտօնեաներէ, որոնք հին րէժիմի մարդիկ, կ'ուզեն ազատութեան օրով ալ շարունակել իրենց քմահաճ եւ բիրտ վարմունքը։ (Ծ. ԽՄԲ.)

ՍԿԻՒՏԱՐԻ ՄԷՋ ԱՆԻՐԱՒՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Երեք հայեր, մանաւ. Գրիգոր, Ճկնորս Գրիգոր, Քէյտիմաճի Արթին, եւ Տէրիճի Գօչօ, Եէնի-մահալլէի կողմը Լէֆթէրի գինետան մէջ, նստած օղի խմելով Հիւրիյէթ խաղը կը կանչէին. ասոր երեք Թուրք Սահմանատէներ ներս մտնելով, կ'ուզեն լռեցնել եւ կը հայհոյեն Սահմանադրութեան։ Եւ մինչեւ իսկ դաշոյնին բութ կողմովը հարուած մը կուտան տէրիճի Գօչօյի գլխուն։ Հայերը անմիջապէս կը յարձակին անոնց վրայ եւ կը յաջողին դաշոյնը ձեռքերնուն առնել եւ կուտան Արթինին, ոստիկանութեան յանձնելու համար։ Երեք քառորդ ժամ վերջ կը հասնի ոստիկան Իսմայիլ էֆ, հետը ունենալով չորս ժանտարմա եւ մանաւ. Գրիգորը բանի քաշկռտելով կ'ուզէ պահեստանոց տանիլ առանց հարցաքննելու։ Թէեւ ժողովուրդը շատ բողոքեց սակայն անլսելի մնաց։ Նոյն միջոցին Սելամսըզի զօրանոցէն կը հասնին չորս զինուոր։ Ոստիկանը անմիջապէս կը հրամայէ փամփուշտ դնելով մաւզէրներուն մէջ կրակ ընել. զինուորները խակոյն ծունկի վրայ կուգան։ Ահա նոյն միջոցին կը հասնի ժանտարմայի հարիւրապետ որ սալարբերսոյին կանխավը կ'սկսի անխնայ ծեծել խեղճ մանաւ Գրիգորը. ասոր կը հետեւին չորս զինուոր չորս ժանտարմա եւ 2 ոստիկան անխնայ ծեծելով, զարնելով մինչեւ պահականոց կը տանին. դժբաղդաբար հոն է որ ձերբակալուած սահմանատէները թող տալով անոնք ալ կը մասնակցին ծեծին։ Իսմայիլ էֆ. կը ձերբակալէ նաեւ գինեպան Մարտիկ աղան, որովհետեւ բողոքեր է իր խանութին ապակին կոտրելուն համար։

Ձերբակալուածները ամէնքն ալ կ'առաջնորդուին Սկիւտարի բանտը։ Իսկ սահմանատէնները ազատ կ'արձակուին որովհետեւ Թուրք են։ Իրաց այս վիճակին վրայ բոլոր Եէնի-մահալլէի հայերը եւ յոյները, սաստիկ գրգռուած մահզար պատրաստելով կը յանձնեն կառավարիչ պէյին. ինքն ալ գործը կը յանձնէ Ատլիյէին։ Այս անիրաւութեան դէմ բոլոր Եէնի-մահալլէցիք ծայր աստիճան գրգռուած ժամ առաջ կ'սպասեն բանտարկեալներուն ազատման, եթէ թող չտան կրնայ ըլլալ որ միջադէպեր ծագին։

Զարմանալի է որ «Իգտամ» այս դէպքը բոլորովին խեղաթիւրուած ձեւով կը պատմէ, սահմանատէներուն իրաւունք տալով։

ԱՐՇԱԿ ՅԱԿՈԲԵԱՆ, ՏԻԳՐԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

ՀՐԱՆԴ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Կ. ՊՈԼՍՈՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԱԿԻՆ ՕՐԻՆԱԳԻԾԸ

(Շարունակելի երէկի թիւէն)

Յօդ. 5.— Ազգային վաշտերու մէջ ըստ կանոնի ենթասպայ եւ սպայ հասցնելու համար ջանքեր պիտի ընծայուին, եւ այս մասին խրախոյսներ ըլլալով, ժամ առաջ այդ վաշտերու առանց պետութեան ծախքին կարօտելու, սակ ազգային զինուորներէ, սպաներէ եւ ենթասպաներէ կազմուելուն հոգ պիտի տարուի։ Նախապէս պաշտօնի կոչուած Նիզամիյէ սպաները դարձեալ Նիզամիյէին պիտի կցուին։

Յօդ. 6.— Պահակազօրաց վաշտերուն ամբողջ թիւը 80ական պիտի ըլլայ։

Յօդ. 7.— Վաշտերը թաղապետական շրջանակներու թիւը կ'առնեն։ Իւրաքանչիւր թաղապետական շրջանակի մէջ կազմուած վաշտ՝ այդ շրջանակին նախորդ շրջանակին մէջ կազմուած վաշտի թիւին յաջորդող թիւը կը ստանայ։

Յօդ. 7.— Ինչպէս ցոյց տրուեցաւ 6րդ յօդուածին մէջ, վաշտերը ամբողջապէս կազմուելէ ետքը միացուելով, հետզհետէ աւելի մեծ ամբողջներ պիտի կազմուին։

Յօդ. 8. Մէն մի վաշտի կազմութեան ատեն, զինուորները, ենթասպաները, սպաները երդում պիտի ընեն թէ հայրենիքին, սահմանադրական կառավարութեան եւ վեհապետին հաւատարմօրէն պիտի ծառայեն։ Այս վաշտերուն մէջ ի նորոյ մտնող ամէն անհատ վաշտին առջեւ այդ երդումը պիտի ընէ։

ԳԼՈՒԽ Դ.— Համազգեստ եւ սպառազինում

Յօդ. 1. Մէն մի պահակազօրաց վաշտի մէջ, զինուորները, ենթասպաները եւ սպաները իրենց համազգեստը իրենք կը հայթայթեն Նիզամիյէին համաձայն։ Ատոնցմէ աղքատ եղողներուն համազգեստը պետութիւնը ինք կը հայթայթէ։

Յօդ. 2. Ամէն վաշտի զէնքերը՝ իր մարզարան որոշուած վայրին մօտ տեղ մը, մթերանոցի մը մէջ կը պահուին որ պետութեան կողմէ կը վարձուի եւ կը պատրաստուի, եւ որ կը պահպանուի Նիզամիյէ զինուորներու կողմէ։

Յօդ. 3. Ամէն անհատ պարտաւոր է իր զէնքն ու ռազմամթերքը լաւ պահելու։ Որոշեալ օրերու մէջ ծանօթ եղանակաւ կը մաքրէ զանոնք եւ կ'իւղէ։

Յօդ. 5.—Ազգ. վաշտերու մթերանոցներու զէնքերու բարւոք պահպանութեան համար հարկ եղած պաշտօնեաները եւ հրացանագործ վարպետները պիտի նշանակուին։

ԳԼՈՒԽ Ե.— Մարզանքներ

Յօդ. 1. Պահակազօրքերը այլեւայլ տեղեր հաստատուած մարզարաններու մէջ, ամէն եղանակի արեւուն ծագելէն մէկ ժամ ետք պատրաստ գտնուելով մարզանք կ'ընեն։

(Շար.)

Ե. ԱԼՓԻԱՐ

ՈՐՔԱՆ ՏԽԵԼՈՒ Է

Հրատարակուեցաւ Ե. Ալփիարի «Աշխարհիկ մատենադարանի» Բ. պրակը, ՈՐՔԱՆ ՏԽԵԼՈՒ Է։ Փնտռել բոլոր լրագրավաճառներուն քով։ Գինը 40 փարա։ Գաւառներէն դիմել հեղինակին՝ Պաղտատլեան տպարան, Սուլթան համամ։

ՍԻՆԿԷՐ

ՀԱՑԹԱՑԹԻՉ ԿԱՑՍԵՐԱԿԱՆ ՊԱՎԱՏԱՆ

THE SINCER MANUFACTURINC Co

Սինկէրի կարի մեքենաները զուտ անգլ. պողպատէ չլինելով, իրենց ամրութեամբ ամենան գնահատուած են որ աշխարհս ամէն կողմը տարածուած են, և բոլոր ընտանիքները, գերձակներն ու հոշակարներն իսկ Սինկէրի մեքենայ սկսած են գործածել։ Սինկէրի Ընկերութիւնն ցարդ 400է աւելի գրասենեակ վերայական և շրջագիրք տարած է բոլոր ցուցահանդէսներու մէջ։

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ ԲՈՎԱՆԴԱԿ ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՄԷՋ

Սինկէրի մեքենաները կ'վաճառուին Բէրա, Շիշլի, Կալաթա-Սերայի գեղ

ԲԵՐԱ Շիշլի Խանի, Գոն Մարտէի գիրքը։ Թիւ 343 և 343 կրկին,

ԿԱԼԱԹԱ (Սինկէր խան, Թիւնէլի հետ։ (Թրամվայի կայարանի դիմաց։

ՍՏԱՄԲՈՒԼ (Սալթանի Համամ, Թիւ 2։ (Սալթանի Պայազիտ, Թրամվայի սթասիոնի դիմաց, Թիւ 13։

ՍԻՒԻՍԱՐ Զարշի Պոյու, Թիւ 120։

Կեսնծրեան զգուշանալու համար վերի նշանները ուշադրութիւն դնելու է։

Ընկերութեան կիսգրծական վարչատեղին կ'գտնուի Բէրա, Շիշլի Ճամբայ, Թիւ 343 և 343 կրկին, Ցիւզոյլու Սարգիս պէյի տունը։

ՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԱՓՐՈՅԹԵԱՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՆ

ՄԱՍՆՈՒԹԷՍ

ՅՕԳԹ, ԷՆՖԻՑԷՃԵԱՆ

Գիտական վերջին նորութեանց համաձայն կը գործածէ ճիշտիճ դիւանդութեանց ամէն տեսակները, ինչպէս նաև կին և նոր ցիրմասիզութիւնն ու դժուարամիզութիւնը, և մասնաւորապէս կոնանց ծնողական գործարանաց հիւանդութիւնները։

Կը գտնուի ամէն օր՝ կէս օրէ վերջ Պոյէ-Դարա Թիւլպէնճեանի իխիդարեալը գեղատանը։

ՎԻՆԸՐ

ՊԱՆՔ ՓԷՐԱԶՆ

ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽ 190,000,000 ֆրանկ ամբողջովին վճարուած.
ԳԱՀԵՍՏԻ ԴՐԱՄ 37,800,000 ֆրանկ

Հաստատուած 1869ին կեդրոնատեղին՝ Վիեննա, 12 գրասենեակներ ունի այլ քաղաքի զանազան շրջանակներուն մէջ։

Մասնաճիւղեր՝ Բրոկսիլ, Դրազ, Գրազ, Օսկի, Բէշթէրբ, Լէմպերկի-Զէրնովիցի, Բրիւգինիցդէ, Գիլիս-Գիլսիի, Քարլսբատ, Բիլզէնի, Բրոդէրի, Ս. Բոլիէնի, Թէրեսիի Վիլլոթի և Վիէնայի նեղշատակի մէջ։

ՎԻՆԸՐ ՊԱՆՔ ՓԷՐԱԶՆ կը շրջանցանուրական ամէն տեսակ գործարքներով, մասնաւորապէս կը բանայ ընթացիկ հաշիւներ, իրեն ուտեցէ՛ ընդունելու կը հանէ։ Լիզեր, վարկագրեր, փոխառութիւններ կ'ընէ գրաւի և վերադարձներ դիրքի հետ։ Կը գնէ կը ծախէ ամէն տեսակ պարտատոմսեր թէ՛ մեր և թէ բոլոր օտար կառավարութիւնաց վրայ։ Կը գնէ, կը գանձէ կարգներ և արժէքներ։ Կը գնէ և կը ծախէ փոխ դիրքեր բոլոր երկրագրութիւնաց վրայ։ Կ'ընդունի ամէն օրէն և պայմանաժամով վճարելի պարտատոմսեր։ Կը կատարէ տարբեր հանգամանքներ ամէն տեսակ գործառնութիւններ։

ԴՐԱՄԱՏԱՐԻՆԸ ԲԱՑ է առաւօտեան ժամը 9½ էն երեկոյեան 4 Յետոյ օրերը 9½ էն 1։

ԵՒԱ

Հրատարակուեցաւ Մ. ԳԱԼԵՆՕՏԷՐԻ ԱՒԱՆԴԱՆ ՁԵՒ ՈՒ ԿԱՐԻՔ Բ. ՀԱՏՈՐԷ։

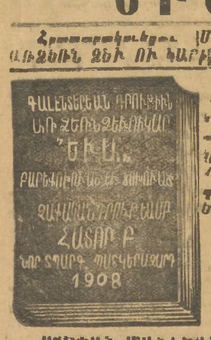

Այս երկու հատորները կարելի է առանձին առանձին կերպով եւ ամբողջ աւանդութիւնը ալ ստանալ։ Ամէն տեսակ հատորներ Ձեռնել են կարել։

ԷՆ ՕԳՏԱԿԱՐ ԿԱՂԱՆԴԷՔԷԼ

Կեդրոնատեղի՝ ՍՏԵՓԱՆ ՄԱՆԿԵՏԱՆ Ղալաթիա Գոմրիոն լիսի տակ (Գիւրէ ջրէլեր) Թիւ 27, հովանոցի վերատեսուչ։
Գին Ա. հատոր 50, հատոր Բ. 65 ա.։
50—17

Ուրիշ ոչինչ ալեկոծութիւնը ՁՐԻ է

ՏՕԳԹՕՐ

ԳԱՌԼՈ ԲԱԿՈՐԵԱՆ

ԱԲՐՈՏԻԹԵԱՆ ԵՒ ԴՆՆԴԵԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԲԱՆԱՑ

ՁԵՏԵՐՈՒ ԱՆՄԻՋՈՑԱՆ ԳԱՐՍԱՆՈՒՄԸ

Մանուկներուն և որբերուն գործարանները հիւանդութեանց մասնագիտ բժիշկ Տօքթ. Գառլո Բակորեան գիտակցի վերջին նորութեանց շնորհիւ ստանց յաջողութեան ենթարկելի հիմնելու կը բժշկեն ինքնակրթ հիմնելու։ Ինչպես կը բժշկեն ինքնակրթ, հին և նոր վերամարմնութիւնք, ստեղծան անկարգութիւնք և սերմնահոսութիւնք, ինչպես նաև երկու տեսակ վերարտադրում արդիւնքներ և ցնդեղական հիւանդութեանց ամեն տեսակները և կանանց արգանդային հիւանդութիւններ։

Ամէն օր, դեռ տեղ վերջ, բացի կիրակի օրեր, կը գտնուի Պանքոնի-Դարան։ Հանդիսաւորապես հանի Զեքիի ռանդիւնը, թիւ 18, Մարմարիոնեան-Գիւղի գնդարանը։

Ուրբաթ օրերը ձրի